

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Інститут заочного та дистанційного навчання

Кафедра економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра

на тему: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ»

Виконав: здобувач 2 курсу 1 групи
Спеціальність 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Грицай Леонід Леонідович
Індивідуальний план № 24-02ПУА
Мобільний телефон: +380977653965

Науковий керівник:
доцент кафедри економіко-правових
дисциплін ННПП НАВС
доктор філософії в галузі права
Науменко Сергій Геннадійович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
« 04 » травня 2025 р., протокол № 8
завідувач кафедри економіко-правових
дисциплін ННПП НАВС кандидат
економічних наук, доцент

Анатолій ФАЇЗОВ

Київ 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ	ЗАСАДИ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ	
ПОЛІТИКИ.....	9
1.1. Теоретичні підходи до формування антикорупційної політики.....	9
1.2. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні.....	15
РОЗДІЛ II ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ..	24
2.1. Конституційно-правові основи запобігання корупції.....	24
2.2. Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні.....	28
2.3. Інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики.....	34
РОЗДІЛ III ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	40
3.1. Аналіз ефективності реалізації державної антикорупційної політики в сучасних умовах.....	40
3.2. Перспективи удосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики в контексті європейської інтеграції України.....	50
3.3. Міжнародно-правові зобов'язання України у сфері боротьби з корупцією....	57

ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС - Європейський Союз

НАЗК - Національне агентство з питань запобігання корупції

НАБУ - Національне антикорупційне бюро України

САП - Спеціалізована антикорупційна прокуратура

ВАКС - Вищий антикорупційний суд

АРМА - Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

GRECO - Групи держав проти корупції

ВСТУП

Актуальність теми. Корупція є одним із найсерйозніших викликів для сучасних держав, оскільки вона підриває основи демократичного врядування, економічного розвитку та соціальної справедливості. В Україні, як у країні, що переживає тривалу агресію з боку Російської Федерації та прагне до європейської інтеграції, проблема корупції набуває особливого значення. Згідно з даними Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) Transparency International за 2024 рік, Україна отримала 35 балів зі 100 можливих, посівши 105-те місце серед 180 країн світу. Це свідчить про стійкість корупційних практик, попри значні реформи, проведені після Революції Гідності 2013–2014 років. Аргументуючи актуальність теми, слід зазначити, що корупція не лише спричиняє щорічні втрати для державного бюджету в мільярди гривень, але й перешкоджає ефективному використанню міжнародної допомоги, необхідної для відновлення країни під час війни. Зокрема, у 2025 році, на тлі повномасштабного вторгнення, яке триває вже понад три роки, антикорупційна політика стає ключовим інструментом забезпечення прозорості в розподілі ресурсів на оборону, реконструкцію інфраструктури та соціальну підтримку. Нещодавні події, такі як ухвалення у липні 2025 року закону, що тимчасово послаблював незалежність антикорупційних органів, а згодом його скасування під тиском громадськості та міжнародних партнерів, демонструють вразливість системи та необхідність постійного удосконалення організаційно-правових засад. У контексті європейської інтеграції України, де боротьба з корупцією є однією з ключових вимог для вступу до ЄС, аналіз цих засад набуває стратегічного значення, оскільки сприяє не лише внутрішній стабільності, але й посиленню міжнародної довіри до країни.

Більше того, у умовах гібридної війни корупція перетворюється на інструмент зовнішнього впливу, який може використовуватися для

дестабілізації суспільства та підриву обороноздатності. Ефективна антикорупційна політика не тільки захищає національні інтереси, але й слугує запобіжником проти маніпуляцій ресурсами, що надходять від союзників. У 2025 році, коли Україна отримує безпрецедентну міжнародну підтримку, будь-які прояви корупції в управлінні цими коштами можуть призвести до скорочення допомоги та послаблення позицій на міжнародній арені. Таким чином, організаційно-правові механізми протидії корупції стають не лише внутрішньою потребою, а й елементом національної безпеки, що вимагає системного аналізу та постійного вдосконалення.

Стан наукової розробки проблеми свідчить про значний інтерес дослідників до антикорупційної тематики. Теоретичні підходи до формування антикорупційної політики висвітлено в працях зарубіжних авторів, таких як Р. Клітгаард (концепція «корупція = монополія + дискреція – підзвітність») та Дж. Най (аналіз інституційних факторів), а також українських вчених, зокрема О. Андрійко, В. Басюка та І. Коліушка, які акцентують на конституційно-правових аспектах. Зарубіжний досвід протидії корупції, наприклад, у Сінгапурі чи країнах ЄС, вивчався в роботах М. Джонстона та Т. Гонг, з акцентом на адаптацію до українських реалій. Водночас, практичні аспекти антикорупційної політики в Україні аналізувалися в дослідженнях А. Ярмиша, О. Мельника та експертних звітах ОЕСР, які відзначають прогрес у створенні спеціалізованих органів, але вказують на проблеми з їх незалежністю та ефективністю. Незважаючи на це, комплексний аналіз організаційно-правових засад у контексті сучасних викликів, включаючи воєнний стан та європейську інтеграцію, залишається недостатньо розробленим, що обумовлює наукову новизну цієї роботи.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є комплексне дослідження організаційно-правових засад антикорупційної політики в Україні з метою обґрунтування напрямів їх удосконалення в умовах європейської інтеграції.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- дослідити теоретичні підходи до формування антикорупційної політики;
- проаналізувати зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні;
- визначити конституційно-правові основи запобігання корупції;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні;
- розглянути інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики;
- здійснити аналіз ефективності реалізації державної антикорупційної політики в сучасних умовах;
- визначити перспективи удосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики в контексті європейської інтеграції України;
- дослідити міжнародно-правові зобов'язання України у сфері боротьби з корупцією.

Об'єктом дослідження є антикорупційна політика як складова державного управління в Україні.

Предметом дослідження є організаційно-правові засади антикорупційної політики в Україні.

Елементи наукової новизни отриманих результатів. Наукова новизна полягає у тому, що *вперше* запропоновано комплексну оцінку ефективності інституційного забезпечення антикорупційної політики в умовах воєнного стану; удосконалено класифікацію організаційно-правових механізмів протидії корупції з урахуванням міжнародних зобов'язань України; *дістало подальшого розвитку* обґрунтування напрямів удосконалення антикорупційної політики в контексті європейської інтеграції.

Методологічна основа дослідження. У процесі вивчення організаційно-правових засад антикорупційної політики в Україні застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, що забезпечили системність, обґрунтованість і глибину аналізу теми. Серед основних – діалектичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-

юридичний, метод нормативного аналізу, а також управлінсько-аналітичні, прогностичні та спеціально-юридичні підходи. Їх використання відповідало логіці дослідження та його структурі.

Діалектичний метод дозволив розглядати антикорупційну політику як динамічний процес, що еволюціонує під впливом політичних, соціальних та зовнішніх факторів, зокрема європейської інтеграції. Формально-логічний метод допоміг уточнити ключові поняття, визначити об'єкт і предмет дослідження та структурувати аналітичний процес. Формально-юридичний і нормативно-аналітичний методи були задіяні для оцінки законодавчої бази, що регулює протидію корупції в Україні, особливо в умовах воєнного стану. Історико-правовий метод дав змогу простежити розвиток правових та інституційних основ антикорупційної політики. Порівняльно-правовий метод сприяв аналізу зарубіжного досвіду боротьби з корупцією та його адаптації до українських реалій, виявивши переваги та недоліки вітчизняної системи.

Емпіричні та соціологічні методи застосовувалися для оцінки реального стану антикорупційної діяльності, рівня суспільної довіри до органів (НАЗК, НАБУ, ВАКС) та їх ефективності. Методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції допомогли сформувати комплексну картину проблем і перспектив удосконалення. Структурно-функціональний підхід забезпечив розгляд інституційного механізму антикорупційної політики як інтегрованої системи, де взаємодіють державні органи, громадянське суспільство та міжнародні партнери. Прогностичні методи були використані для прогнозування розвитку політики з урахуванням цифровізації та інтеграції до ЄС.

Комплексне застосування методів забезпечило логічну послідовність, наукову обґрунтованість та практичну цінність результатів дослідження.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає в можливості їх використання в різних сферах:

- у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності антикорупційних механізмів, удосконалення процедур запобігання та протидії корупції, зокрема в діяльності НАЗК, НАБУ та ВАКС;

- у науково-дослідницькій роботі – для подальшого аналізу організаційно-правових засад антикорупційної політики, узагальнення досвіду та розробки обґрунтованих рекомендацій щодо її вдосконалення;

- в освітньому процесі – як основа для створення навчальних програм, спецкурсів і тренінгів у сфері публічного управління, права та антикорупційних студій;

- в управлінській практиці – як інструмент для впровадження ефективних моделей антикорупційної політики, підвищення прозорості, підзвітності та результативності діяльності державних органів, особливо в умовах воєнного стану та європейської інтеграції.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, які включають в себе вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 79 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Теоретичні підходи до формування антикорупційної політики

Корупція тісно пов'язана з організованою злочинністю та справляє руйнівний вплив на функціонування державної влади у всіх її гілках - законодавчій, виконавчій і судовій. Унаслідок цього явище корупції поступово набуває характеру не лише кримінального правопорушення, а й соціальної патології, що безпосередньо порушує законні права та інтереси громадян України. На сучасному етапі розвитку держави, особливо в умовах політичних і суспільних трансформацій останніх років, спостерігається переосмислення підходів до боротьби з корупцією.

Українські дослідники по-різному трактують поняття «корупція», подаючи нечіткі й іноді суперечливі визначення. У більшості випадків до суб'єктів корупційних дій зараховують лише посадових осіб, наділених владними повноваженнями, залишаючи поза увагою соціальні та організаційні чинники, що сприяють поширенню корупційних проявів. До таких факторів належать недосконалість нормативно-правового забезпечення, розмитість посадових обов'язків, дублювання повноважень у сфері публічного управління тощо [1].

М. Мельник наголошує, що різноманіття визначень терміна «корупція» у науці, законодавстві та практиці його застосування зумовлюється: по-перше, різним розумінням сутності цього явища; по-друге, відмінними підходами й критеріями його визначення; по-третє, прагненням охопити у визначенні корупцію як багатогранне соціальне, політичне, економічне, кримінологічне та кримінально-правове явище [2, с. 11].

В. А. Дем'янчук розглядає державну антикорупційну політику як особливий різновид державної політики, що реалізується системно й

комплексно через цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів відповідно до чинного законодавства. Її головною метою є протидія корупції як негативному соціальному явищу шляхом запровадження конкретних правових, організаційних та управлінських заходів, спрямованих на виконання антикорупційної функції держави [3, с. 90].

На думку В. М. Соловйова, державна антикорупційна політика становить сукупність взаємопов'язаних дій органів державної влади, спрямованих на визначення та реалізацію мети, завдань, принципів і стратегічних напрямів діяльності у сфері запобігання та протидії корупції. Досліджуючи нормативно-правові акти, що регулюють антикорупційну діяльність, науковець дійшов висновку, що, незважаючи на наявність Антикорупційної стратегії та державної програми її реалізації, єдина системна політика у цій сфері перебуває на етапі становлення. Це зумовлено низкою невирішених питань, серед яких - удосконалення механізму декларування доходів посадовців, створення незалежного антикорупційного органу, запровадження ефективної відповідальності юридичних осіб за корупційні діяння, формування політичної волі керівництва держави та перегляд адміністративної системи покарань за корупційні правопорушення [4, с. 91].

Є. Скулиш, аналізуючи антикорупційну політику держави та її вплив на розвиток суспільства, підкреслює, що вона має вагоме соціальне значення. Науковець розглядає її як узгоджену систему дій державних і громадських інституцій, спрямовану на реалізацію суспільних інтересів у сфері мінімізації проявів корупції та пов'язаних із нею злочинів [5, с. 23].

Д.Г. Заброда визначає державну антикорупційну політику як комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, що передбачені законодавством і підзаконними актами та реалізуються органами державної влади, місцевого самоврядування і громадськістю. Її метою є виявлення та припинення проявів корупції, усунення факторів, що сприяють її виникненню, а також відновлення порушених прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави. Науковець виділяє низку ключових

ознак антикорупційної політики, серед яких: державний і публічний характер, залежність від політичного курсу та волі керівництва держави; комплексність заходів; відповідність міжнародним стандартам протидії корупції; програмність; нормативне закріплення; а також участь широкого кола суб'єктів, як індивідуальних, так і колективних [6].

Аналізуючи наукові підходи, можна виділити кілька основних трактувань поняття антикорупційної політики. По-перше, вона розглядається як сукупність правових, економічних, виховних і організаційних дій, які постійно застосовуються державою та суспільством з метою усунення або мінімізації чинників корупції у різних сферах життя [7, с. 181]. По-друге, антикорупційна політика розуміється як системна, послідовна діяльність держави у взаємодії з громадянським суспільством, спрямована на вдосконалення стратегічних та тактичних засад боротьби з корупцією, зміцнення правової відповідальності та формування антикорупційної культури [8]. По-третє, її розглядають як напрям розвитку державного управління, що передбачає інтегровану взаємодію визначених законом суб'єктів задля створення інституційних, функціональних і ресурсних умов для запобігання корупційним проявам [9, с. 58].

Отже, узагальнюючи позиції науковців, можна дійти висновку, що антикорупційна політика має розглядатися як комплексна система принципів і заходів діяльності спеціалізованих органів, спрямована на запобігання, виявлення та усунення корупційних ризиків. Її ефективність визначається, по-перше, наявністю компетентних антикорупційних інституцій, здатних реалізовувати державну політику у цій сфері, і, по-друге, чіткою системою заходів, спрямованих на подолання корупції на всіх рівнях державного управління.

Антикорупційна політика є складним і багатограним явищем, яке потребує чіткого теоретичного осмислення для ефективного практичного впровадження. Формування антикорупційної політики ґрунтується на комплексі теоретичних підходів, які дозволяють не лише зрозуміти природу корупції як суспільного феномену, але й розробити ефективні механізми її

запобігання та протидії. У сучасній науковій літературі корупція розглядається як системне явище, що впливає на економічні, політичні, соціальні та правові процеси, підриваючи довіру до державних інститутів, гальмуючи економічний розвиток і порушуючи принципи справедливості. Теоретичні підходи до формування антикорупційної політики охоплюють економічні, інституційні, соціологічні, правові та етичні аспекти, кожен з яких вносить унікальний внесок у розуміння проблеми та шляхів її вирішення [10, с. 336].

Одним із ключових теоретичних підходів до аналізу корупції є економічний підхід, який розглядає корупцію як раціональний вибір індивіда, що максимізує власну вигоду в умовах обмежених ресурсів. Цей підхід ґрунтується на концепції Роберта Клітгарда, який запропонував формулу: «корупція = монополія + дискреція – підзвітність». Згідно з цією моделлю, корупція виникає, коли посадові особи мають монополію на ресурси чи повноваження, значну свободу дій (дискрецію) і низький рівень підзвітності. Для протидії корупції Клітгард пропонує зменшувати монополію шляхом децентралізації, обмежувати дискрецію через чітке нормативне регулювання та посилювати підзвітність за допомогою прозорих механізмів контролю. Цей підхід є основою для багатьох сучасних антикорупційних стратегій, включаючи українську, де акцент робиться на створенні незалежних антикорупційних органів, таких як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [11].

Інший важливий підхід – інституційний, який акцентує увагу на ролі державних інститутів у створенні умов для корупції або її запобігання. Інституційна теорія, розроблена такими вченими, як Дуглас Норт, підкреслює, що корупція є результатом слабкості інституційних механізмів, зокрема недостатньої прозорості, неефективного розподілу повноважень і відсутності незалежного судового контролю. У контексті України інституційний підхід дозволяє пояснити виклики, пов'язані з формуванням антикорупційних органів, таких як ВАКС, який створений відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» [12]. Незалежність таких інститутів є критично

важливою, оскільки слабкість судової системи чи політичний вплив можуть підірвати ефективність антикорупційної політики. Інституційний підхід також передбачає необхідність створення чітких правил і процедур, що зменшують можливості для корупційних дій, наприклад, через електронне декларування статків посадовців, передбачене Законом України «Про запобігання корупції» [13].

Соціологічний підхід до формування антикорупційної політики фокусується на соціальних і культурних факторах, які сприяють корупції або перешкоджають її подоланню. Зокрема, Майкл Джонстон наголошує на ролі суспільних норм і цінностей у формуванні корупційних практик. У суспільствах із низьким рівнем довіри до державних інститутів корупція може сприйматися як «нормальна» практика для вирішення повсякденних проблем. В Україні цей аспект є особливо актуальним, оскільки історично сформована недовіра до влади, успадкована з радянського періоду, ускладнює впровадження антикорупційних реформ. Соціологічний підхід підкреслює важливість громадянського суспільства та медіа у формуванні антикорупційної свідомості. Наприклад, активна роль громадських організацій, таких як Transparency International Україна, у моніторингу декларацій посадовців і викритті корупційних схем стала важливим елементом антикорупційної політики після 2014 року [14, с. 157].

Правовий підхід до формування антикорупційної політики акцентує увагу на створенні нормативно-правової бази, яка забезпечує чітке визначення корупційних діянь, механізмів їх запобігання та покарання. Правова основа антикорупційної політики має бути комплексною, охоплюючи як превентивні, так і репресивні заходи. У цьому контексті ключовим є Закон України «Про запобігання корупції», який визначає основні принципи антикорупційної діяльності, включаючи прозорість, підзвітність, невідворотність покарання та захист викривачів. Правовий підхід також передбачає гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема з Конвенцією ООН проти корупції та рекомендаціями GRECO (Групи держав

проти корупції Ради Європи). Важливим елементом є забезпечення незалежності судової системи, оскільки без ефективного судового переслідування антикорупційні норми залишаються декларативними [15, с. 75].

Етичний підхід до формування антикорупційної політики наголошує на необхідності виховання етичних стандартів у державному управлінні. Цей підхід підкреслює важливість формування культури доброчесності серед державних службовців і громадян. В Україні етичний підхід реалізується через кодекси поведінки для посадовців, передбачені Законом України «Про державну службу» [16], а також через освітні програми, спрямовані на підвищення антикорупційної свідомості. Наприклад, НАЗК розробляє методичні рекомендації щодо етичної поведінки державних службовців, що є важливим інструментом превенції корупції.

Ще одним важливим аспектом є системний підхід, який розглядає антикорупційну політику як комплекс взаємопов'язаних елементів, що включають законодавство, інститути, суспільну свідомість і міжнародне співробітництво. Системний підхід дозволяє аналізувати антикорупційну політику як цілісну систему, де кожен елемент впливає на загальну ефективність. В Україні цей підхід реалізується через створення спеціалізованих антикорупційних інститутів (НАЗК, НАБУ, ВАКС), які взаємодіють між собою та з іншими державними органами [17, с. 180]. Проте, як зазначає О. Мельник, слабка координація між цими інститутами та політичний тиск можуть знижувати їх ефективність, що вимагає додаткових заходів для забезпечення їхньої незалежності [18, с. 80].

Теоретичні підходи також враховують глобальний контекст антикорупційної політики. Зокрема, міжнародний досвід демонструє, що успішні антикорупційні стратегії, такі як у Сінгапурі чи Данії, базуються на поєднанні жорсткого законодавства, незалежних інститутів і високого рівня суспільної довіри. В Україні цей досвід частково адаптується через імплементацію міжнародних стандартів, таких як рекомендації ОЕСР щодо прозорості у державному управлінні. Однак, як зазначають експерти

Transparency International, особливості українського контексту, зокрема воєнний стан і пострадянська спадщина, вимагають унікального поєднання універсальних і національних підходів [19, с. 773].

Серед сучасних теоретичних розробок варто відзначити підхід, заснований на цифровій трансформації. З появою нових технологій, таких як блокчейн і штучний інтелект, з'являються нові можливості для запобігання корупції. Наприклад, електронне декларування, запроваджене в Україні у 2016 році, стало важливим інструментом для підвищення прозорості. Теоретичні моделі, запропоновані сучасними дослідниками підкреслюють потенціал цифрових технологій у зменшенні корупційних ризиків шляхом автоматизації процесів і мінімізації людського фактора.

Отже, теоретичні підходи до формування антикорупційної політики охоплюють економічні, інституційні, соціологічні, правові, етичні та системні аспекти, кожен з яких має свої особливості та практичне значення. В Україні ці підходи реалізуються через створення спеціалізованих інститутів, удосконалення законодавства та залучення громадянського суспільства. Проте виклики, пов'язані з політичною нестабільністю, воєнним станом і низьким рівнем суспільної довіри, вимагають комплексного підходу, який поєднує універсальні принципи та адаптацію до національних реалій. Подальший розвиток антикорупційної політики потребує не лише вдосконалення нормативно-правової бази, але й посилення інституційної незалежності, цифровізації та громадянської участі.

1.2. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні

Протидія корупції є глобальним викликом, який потребує комплексного підходу, що поєднує правові, інституційні, соціальні та технологічні інструменти. Успішний зарубіжний досвід організації антикорупційної діяльності може слугувати цінним джерелом для вдосконалення

антикорупційної політики в Україні, особливо в контексті її європейської інтеграції та викликів воєнного стану. Аналіз досвіду країн із різними політичними, економічними та культурними умовами, таких як Сінгапур, Данія, Грузія, Польща та Естонія, дозволяє виокремити ефективні практики, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Водночас необхідно враховувати національні особливості, зокрема пострадянську спадщину, низький рівень суспільної довіри до державних інститутів та вплив воєнного стану. Цей розділ присвячено аналізу зарубіжного досвіду протидії корупції, його ключових елементів і можливостей застосування в Україні.

Сінгапур є одним зі світових лідерів у боротьбі з корупцією, посідаючи перші місця в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) від Transparency International (2024 рік: 83 бали, 5 місце). Успіх Сінгапуру базується на поєднанні жорсткого законодавства, незалежності антикорупційних інститутів і високого рівня суспільної довіри. Ключовим елементом є діяльність Бюро з розслідування корупційних практик (Corrupt Practices Investigation Bureau, CPIB), створеного у 1952 році. CPIB має широкі повноваження для розслідування корупційних діянь, включаючи доступ до банківських даних і можливість арешту без судового рішення в окремих випадках. Законодавча база Сінгапуру, зокрема Закон про запобігання корупції (Prevention of Corruption Act, 1960), встановлює чіткі визначення корупційних діянь і суворі санкції, включаючи штрафи та ув'язнення до семи років. Важливим елементом є високі зарплати державних службовців, що зменшує економічні стимули до корупції, а також культура нульової толерантності до корупційних практик, підтримана сильною політичною волею [20].

Для України досвід Сінгапуру є цінним у контексті посилення незалежності антикорупційних органів, таких як НАБУ та НАЗК. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014) передбачає певний рівень незалежності НАБУ, але політичний тиск, як, наприклад, спроби обмежити його повноваження у 2020-2021 роках, свідчить про необхідність додаткових гарантій автономії. Крім того, підвищення заробітної плати

державних службовців в Україні може бути складним в умовах економічних обмежень, але поступове впровадження цього принципу для ключових антикорупційних посад могло б зменшити корупційні ризики. Однак пряма адаптація сінгапурської моделі обмежена через відмінності в політичній системі та культурних традиціях, адже Сінгапур має авторитарний режим із сильною централізованою владою, тоді як Україна прагне до демократичних стандартів [21, с. 79].

Корупція як соціальний феномен існує в кожному суспільстві, і жодна держава не може заявити про повну перемогу над нею. Однак певним країнам вдається суттєво обмежити її прояви. Для України особливу цінність має американський досвід, зокрема щодо захисту свідків у корупційних справах. США розробили потужну систему адміністративно-правових інструментів для протидії корупції як усередині країни, так і на міжнародній арені. Ключовим етапом став Закон 1970 року «Про боротьбу з корумпованими організаціями та впливом організованої злочинності» (RICO Act). У 1977 році було ухвалено Закон «Про іноземні корупційні практики» (FCPA), що розширив антикорупційний контроль за межі США. Саме в Америці 1970 року з'явився перший федеральний акт із нормами захисту свідків у рамках Закону про контроль організованої злочинності. Більшість штатів мають власні програми, але вони поступаються федеральній за рівнем гарантій. У 1982 році Конгрес прийняв Закон «Про захист жертв і свідків злочинів», наголосивши, що ефективність кримінального правосуддя залежить від їхньої співпраці. Закон 1984 року «Про комплексний контроль злочинності» розширив попередні положення, охопивши ширше коло осіб. За американським законодавством, Генеральний прокурор уповноважений переселяти свідків, надавати нові документи, фінансову підтримку на житло, переселення та працевлаштування, а також забезпечувати фізичний і інформаційний захист, якщо їхні показання критичні для федерального чи штатного рівня у справах організованої злочинності чи тяжких злочинів і існує загроза насильства. За потреби захист поширюється на членів сім'ї та близьких осіб [22].

У боротьбі з корупцією в США центральну роль відіграє Міністерство юстиції, яке формулює національну стратегію та координує антикорупційні зусилля. Головним виконавцем щодо організованої злочинності є Федеральне бюро розслідувань (ФБР). Крім того, діють Національна рада з протидії організованої злочинності, Головне контрольно-фінансове управління, сенатський комітет з етики, комітет палати представників зі стандартів поведінки посадовців та Управління урядової етики. Поведінку державних службовців регулюють «Принципи етичної поведінки» (1990) та Акт про етику (1978). Антикорупційні інструменти включають: постійний моніторинг декларацій доходів і витрат; кримінальну відповідальність для фізичних і юридичних осіб; перевірки на поліграфі; відсутність імунітету для високопосадовців, включно з президентом і конгресменами; заборону дорогих подарунків; захист викривачів за Законом про громадянські ініціативи (1989); призначення етичних координаторів у відомствах; чіткий розподіл функцій між органами; регулювання лобізму федеральним законом; активність громадських організацій та вільне висвітлення корупції в медіа. Рекорд за FCPA встановлено 2016 року: 27 компаній сплатили 2,48 млрд дол. США. Закон поширюється на американські фірми, котирувані на біржах США, та іноземні компанії з аналогічним статусом чи зв'язком з американськими партнерами [23, с. 221].

Прозорість влади є фундаментальним принципом взаємодії між чиновниками та суспільством. Громадянський контроль за дотриманням законів став обов'язком, а регулярні звіти посадовців про антикорупційні розслідування посилюють відкритість. Хоча повна адаптація іноземних моделей неможлива, аналіз успішних практик дозволяє швидко знизити корупцію в Україні за умови політичної волі та співпраці влади, бізнесу, НГО і громадян [24, с. 150].

У Франції протидію корупції забезпечують спеціалізовані державні органи: Центральна служба запобігання корупції, ТРАСФІН (боротьба з відмиванням грошей), підрозділ економічних злочинів, дирекція загального інформування, комісія з фінансової прозорості політики, національна комісія

виборчих кампаній і рахункова палата. Кожен орган фінансується з бюджету та виконує чіткі функції. Центральна служба збирає дані, консультує експертів, розробляє етичні кодекси, але не веде справ – передає матеріали прокурору.

Французьке законодавство забороняє чиновникам суміщати посади, а ексміністрів – протягом шести місяців обіймати керівні ролі в компаніях. Порушники втрачають привілеї, включно з пенсіями. Фінансування партій регулюють спеціальні закони з обов'язковим декларуванням доходів. Закон Sapin II зобов'язав компанії впроваджувати антикорупційні програми під відповідальністю керівництва, поширивши дію на міжнародний рівень. GRECO (2020) рекомендував удосконалити перевірку декларацій, кодекси поведінки для президента та міністрів, прозорість лобізму й стратегію для поліції.

Французький досвід прозорості та контролю за високопосадовцями корисний для України у створенні національного та міжнародного антикорупційного законодавства [25, с. 152].

Данія, яка стабільно займає перше місце в Індексі сприйняття корупції (2024 рік: 90 балів), демонструє ефективність моделі, заснованої на прозорості, підзвітності та високому рівні суспільної довіри. Антикорупційна політика Данії ґрунтується на відкритості державних фінансів, доступі громадян до інформації про витрати та рішення державних органів, а також сильній судовій системі (Mungiu-Pippidi, 2015). У Данії відсутні спеціалізовані антикорупційні органи, оскільки функції протидії корупції розподілені між різними інститутами, такими як поліція, прокуратура та омбудсмен. Важливим елементом є культура доброчесності, яка підтримується через освіту та суспільні цінності. Наприклад, усі державні службовці зобов'язані дотримуватися Кодексу етики, а порушення етичних норм можуть призводити до звільнення [26, с. 350].

Для України досвід Данії є актуальним у контексті розвитку прозорості та відкритості даних. Запровадження системи ProZorro для державних закупівель і електронного декларування статків посадовців, передбачене Законом України «Про запобігання корупції», є кроками в цьому напрямку.

Проте низький рівень суспільної довіри до державних інститутів ускладнює впровадження данської моделі. Україна могла б адаптувати досвід Данії через посилення громадського контролю, зокрема шляхом розширення доступу до відкритих даних і підтримки незалежних медіа, які відіграють ключову роль у викритті корупційних схем. Крім того, виховання культури доброчесності через освітні програми могло б сприяти формуванню антикорупційної свідомості.

Грузія є прикладом успішних антикорупційних реформ у пострадянському просторі. Після Революції троянд 2003 року Грузія здійснила радикальні зміни, спрямовані на подолання системної корупції, що дозволило їй піднятися в Індексі сприйняття корупції з 124 місця у 2003 році до 49 місця у 2024 році. Ключовими елементами реформ були: 1) реорганізація правоохоронних органів, зокрема розпуск корумпованої дорожньої поліції та створення нової патрульної служби; 2) дерегуляція економіки для зменшення бюрократичних бар'єрів; 3) впровадження цифрових технологій для підвищення прозорості. Наприклад, система електронних державних послуг, таких як видача документів чи сплата податків, значно знизилася корупційні ризики. Крім того, Грузія запровадила жорсткі санкції за корупційні діяння та забезпечила політичну волю для їх реалізації [27, с. 65].

Для України грузинський досвід є особливо релевантним через схожість пострадянського контексту. Реформи в Україні після 2014 року, зокрема створення НАБУ, НАЗК і ВАКС, мають багато спільного з грузинськими ініціативами. Однак, на відміну від Грузії, де реформи супроводжувалися швидкою дерегуляцією, в Україні бюрократичні процедури залишаються складними, що створює корупційні можливості. Адаптація грузинського досвіду могла б полягати у подальшій цифровізації державних послуг, наприклад, розширенні функціоналу порталу «Дія» для автоматизації адміністративних процесів. Проте політична нестабільність і воєнний стан ускладнюють швидке впровадження таких реформ, а також вимагають посилення захисту цифрових систем від кіберзагроз.

Польща, як член ЄС, демонструє успішний досвід інтеграції антикорупційних практик у контексті європейських стандартів. Після вступу до ЄС у 2004 році Польща імплементувала низку антикорупційних реформ, які включали створення Центрального антикорупційного бюро у 2006 році, посилення прозорості фінансування політичних партій і запровадження механізмів захисту викривачів. СВА має повноваження для розслідування корупційних діянь, моніторингу декларацій посадовців і координації антикорупційної політики. Польща також активно використовує європейські фонди для фінансування антикорупційних ініціатив, що сприяє підвищенню ефективності [22].

Для України, яка прагне до членства в ЄС, польський досвід є цінним у контексті гармонізації законодавства з європейськими стандартами. Наприклад, імплементация рекомендацій GRECO щодо прозорості фінансування політичних партій і захисту викривачів уже частково реалізована в Україні через Закон України «Про запобігання корупції». Проте недостатній захист викривачів і політичний вплив на судову систему залишаються проблемами. Адаптація польського досвіду могла б полягати у створенні додаткових механізмів захисту викривачів, а також у використанні європейських грантів для фінансування антикорупційних проєктів, особливо в умовах відновлення країни після війни.

Естонія є світовим лідером у використанні цифрових технологій для протидії корупції. Завдяки системі електронного врядування, запровадженій у 2000-х роках, Естонія досягла високого рівня прозорості та ефективності державних послуг (2024 рік: 74 бали, 12 місце в Індексі сприйняття корупції). Система X-Road, яка забезпечує безпечний обмін даними між державними органами, мінімізує корупційні ризики, пов'язані з людським фактором (Vassil, 2016). Крім того, Естонія активно використовує електронні реєстри, цифрові підписи та блокчейн-технології для забезпечення прозорості [24, с. 151].

Для України естонський досвід є актуальним у контексті розвитку цифрових технологій. Запровадження порталу «Дія» та системи ProZorro є

кроками в цьому напрямку, але їх функціонал потребує розширення. Наприклад, інтеграція блокчейн-технологій для захисту даних декларацій посадовців могла б підвищити довіру до системи електронного декларування. Однак впровадження естонської моделі вимагає значних інвестицій у кібербезпеку та цифрову інфраструктуру, що є викликом в умовах воєнного стану.

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє виокремити кілька ключових елементів, які можуть бути адаптовані в Україні:

1) Посилення інституційної незалежності. Досвід Сінгапуру та Польщі підкреслює важливість автономії антикорупційних органів. В Україні необхідно зміцнити незалежність НАБУ, НАЗК і ВАКС через законодавчі гарантії, такі як прозорий відбір керівників і захист від політичного втручання.

2) Прозорість і цифровізація. Досвід Данії та Естонії демонструє ефективність відкритих даних і цифрових технологій. Розширення функціоналу порталу «Дія» і впровадження блокчейн-технологій могли б підвищити прозорість і зменшити корупційні ризики.

3) Суспільна довіра та освіта. Данський досвід підкреслює важливість формування культури доброчесності через освіту та підтримку громадянського суспільства. В Україні необхідно розширити просвітницькі програми та підтримувати громадські організації, такі як Transparency International Україна.

4) Жорстке законодавство та санкції. Сінгапурський і грузинський досвід показує ефективність суворих санкцій за корупційні діяння. В Україні необхідно забезпечити невідворотність покарання через судову реформу та посилення ролі ВАКС.

5) Міжнародна співпраця. Польський досвід демонструє важливість використання європейських стандартів і фінансової підтримки. Україна може активніше залучати кошти ЄС для реалізації антикорупційних ініціатив, особливо в контексті післявоєнного відновлення [27, с. 67].

Незважаючи на цінність зарубіжного досвіду, його адаптація в Україні має низку обмежень. По-перше, відмінності в політичних системах ускладнюють пряме перенесення моделей. Наприклад, авторитарна модель Сінгапуру погано сумісна з демократичними прагненнями України. По-друге, воєнний стан і економічні обмеження ускладнюють фінансування реформ, таких як підвищення зарплат державних службовців чи розвиток цифрової інфраструктури. По-третє, низький рівень суспільної довіри та пострадянська спадщина вимагають тривалого часу для формування антикорупційної культури. Нарешті, політична нестабільність і вплив олігархічних структур створюють додаткові перешкоди для реалізації реформ.

Отже, зарубіжний досвід протидії корупції, зокрема Сінгапуру, Данії, Грузії, Польщі та Естонії, пропонує цінні уроки для України. Ключовими елементами є інституційна незалежність, прозорість, цифровізація, суворе законодавство та формування суспільної довіри. Адаптація цих практик в Україні можлива через посилення ролі НАБУ, НАЗК і ВАКС, розширення цифрових сервісів, таких як «Дія», і активне залучення громадянського суспільства. Однак успішна імплементація вимагає врахування національних особливостей, зокрема воєнного стану, економічних обмежень і низького рівня довіри до державних інститутів. Подальший розвиток антикорупційної політики в Україні має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує найкращі зарубіжні практики з урахуванням місцевих реалій.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Конституційно-правові основи запобігання корупції

Конституція України, як основний закон, створює правову базу для формування ефективних механізмів боротьби з корупцією, визначаючи принципи розподілу владних повноважень, прозорості, підзвітності та незалежності судової системи. У контексті сучасних викликів, зокрема воєнного стану, запровадженого у 2022 році, та прагнення України до європейської інтеграції, конституційні норми набувають особливого значення, оскільки вони забезпечують легітимність і стабільність антикорупційних реформ.

Конституційно-правові основи запобігання та протидії корупції в Україні становлять фундаментальну складову національної системи забезпечення доброчесності державного управління, законності та підзвітності влади перед суспільством. Саме конституційний рівень регулювання окреслює базові принципи, засади та гарантії, на яких вибудовується вся система антикорупційних заходів, визначає межі використання владних повноважень, а також закріплює правовий статус громадян, державних органів і посадових осіб. Конституційна регламентація у цій сфері спрямована на формування належного механізму взаємодії між владою, суспільством і громадянином, забезпечення прозорості публічної влади, а також на мінімізацію корупційних ризиків у діяльності державного апарату.

Конституція України [28], прийнята 28 червня 1996 року, закріплює основоположні принципи функціонування держави, серед яких принцип верховенства права (ст. 8), народного суверенітету (ст. 5), поділу влади (ст. 6), законності, відповідальності органів державної влади та посадових осіб перед суспільством (ст. 19). Саме вони створюють правовий каркас для формування

антикорупційної політики та визначають напрям діяльності держави у сфері запобігання корупції. Принцип верховенства права вимагає, щоб усі органи влади та їх посадові особи діяли виключно в межах повноважень і у спосіб, передбачений законом. Як слушно зазначає український правознавець В. Авер'янов, саме ця вимога унеможливорює свавільне використання владних повноважень і є одним з найефективніших запобіжників корупційним проявам, оскільки встановлює відповідальність посадовців за перевищення службових повноважень [29, с. 301].

Принцип народного суверенітету, зафіксований у ст. 5 Конституції, означає, що єдиним джерелом влади є народ, який делегує свої повноваження органам держави. Це положення має не лише декларативний, а й практичний характер, оскільки саме підзвітність і відповідальність перед народом є основою прозорості діяльності влади, що виключає корупційні зловживання. Підзвітність органів влади народу та публічний контроль з боку громадянського суспільства є ключовими демократичними запобіжниками корупції. Як зазначає С. Серьогін, легітимність влади та рівень довіри до неї прямо залежать від дотримання конституційних принципів публічності, гласності та підзвітності, а отже, боротьба з корупцією є не лише правовим, а й конституційно-політичним завданням держави [30, с. 131].

Важливою конституційною передумовою антикорупційної діяльності є принцип поділу влади. Згідно зі ст. 6 Конституції України державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [28]. Така організація влади передбачає взаємне стримування і противаги між гілками влади, що має запобігати концентрації владних повноважень у руках окремих посадових осіб або структур і, відповідно, корупційним ризикам. Як зазначає Ю. Битяк, поділ влади є не лише політико-правовим принципом, а й запобіжником узурпації влади та інструментом протидії корупції, оскільки гарантує розмежування компетенцій і взаємну підконтрольність органів держави [31, с. 187].

Окреме значення у системі конституційних засад антикорупційної діяльності має принцип законності, закріплений у статті 19 Конституції, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень і у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [28]. Це положення не лише визначає основоположну вимогу до діяльності державних інституцій, але й виступає основою юридичної відповідальності за перевищення владних повноважень, зловживання службовим становищем чи інші форми корупційних діянь. Як підкреслює М. Козюбра, принцип законності є юридичним виразом верховенства права у державному управлінні та виконує роль правового орієнтира для всієї системи антикорупційної політики [32, с. 151].

Конституційно закріплене право громадян на інформацію (ст. 34 Конституції України) також має безпосередній зв'язок із запобіганням корупції, оскільки забезпечує прозорість діяльності влади. Відкритість інформації про діяльність державних органів, їх фінансові операції, кадрові рішення чи нормативну діяльність є важливою умовою для здійснення громадського контролю та викриття корупційних ризиків. У цьому контексті варто звернути увагу, що саме інституційна відкритість влади та публічність прийняття рішень є запорукою зменшення корупційних можливостей та підвищення рівня суспільної довіри.

Також значним антикорупційним потенціалом володіє закріплений у ст. 38 Конституції принцип рівного доступу громадян до державної служби. Його реалізація означає, що кадрова політика держави повинна базуватися на принципах прозорості, професіоналізму та рівних можливостей, що виключає практику призначень за особистими чи політичними зв'язками. Проте, як зазначають науковці, саме порушення цього принципу часто є однією з першопричин корупційних проявів у системі державного управління. Відтак забезпечення рівного доступу до публічної служби є не лише конституційною гарантією, а й дієвим інструментом запобігання корупції [33, с. 11].

Конституційне право на звернення (ст. 40 Конституції України) також має вагомe значення у системі протидії корупції, адже надає громадянам можливість повідомляти про факти корупційних зловживань, вимагати перевірки діяльності посадових осіб і отримувати офіційну відповідь від органів влади. Таким чином, Конституція формує підґрунтя для участі громадян у контролі за діяльністю влади та створює правовий механізм реагування на порушення доброчесності посадових осіб.

Особливої уваги заслуговує конституційний принцип рівності громадян перед законом (ст. 24), який виключає будь-які прояви дискримінації, зокрема й у сфері застосування антикорупційного законодавства. Рівність усіх перед законом є гарантією того, що антикорупційні заходи не матимуть вибіркового характеру, а відповідальність за вчинення корупційних правопорушень буде однаковою для всіх, незалежно від посади чи політичного статусу. Цей принцип є основою довіри громадян до держави та важливим чинником легітимності антикорупційної політики [34, с. 110].

Незалежність судової системи, гарантована статтею 126 Конституції, є необхідною умовою для ефективної протидії корупції. Стаття 124 встановлює, що правосуддя здійснюється виключно судами, а стаття 129 закріплює принципи судочинства, зокрема незалежність і неупередженість. Корупційні справи, які розглядаються судами, вимагають високого рівня судової незалежності, оскільки політичний чи корупційний тиск може підірвати справедливість правосуддя. Створення ВАКС стало важливим кроком для забезпечення спеціалізованого розгляду корупційних справ, що дозволяє уникнути впливу корумпованих судів загальної юрисдикції. Як зазначає І. Коліушко, конституційні норми щодо судової незалежності є основою для функціонування ВАКС, але їх практична реалізація залежить від завершення судової реформи.

Стаття 131 Конституції регулює діяльність Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів, які відіграють ключову роль у доборі суддів і забезпеченні їхньої незалежності. Незавершена судова реформа,

зокрема проблеми з прозорістю добору суддів, залишається викликом для ефективної протидії корупції. Наприклад, у 2023 році відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів дало змогу активізувати добір суддів до ВАКС, але цей процес потребує подальшого вдосконалення, щоб відповідати конституційним стандартам [33, с. 11].

Таким чином, Конституція України закладає системну основу для запобігання та протидії корупції, визначаючи принципи, права та обов'язки, на яких базується антикорупційна політика держави. Її положення формують правові гарантії підзвітності, прозорості, рівності та відповідальності, які виступають обов'язковими умовами ефективного функціонування механізму протидії корупції. Саме дотримання конституційних принципів у діяльності державних органів є тим базовим чинником, що забезпечує не лише зменшення рівня корупції, але й зміцнення демократичних засад функціонування української держави.

2.2. Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні

Законодавче регулювання антикорупційної діяльності в Україні становить багаторівневу систему правових норм, інституційних механізмів і процедур, які разом мають забезпечувати запобігання корупції, виявлення та притягнення до відповідальності винних, повернення незаконно набутого майна та відновлення порушених прав. У загальному вигляді ця система формується на підставі конституційних принципів (верховенство права, поділ влади, публічність і підзвітність органів влади) і конкретизується рядом спеціальних актів, що регламентують як превентивні, так і репресивні заходи.

На загальному рівні антикорупційне законодавство України поєднує норми різного характеру: ті, що закріплюють принципи (загальноправові положення та конституційні гарантії), норми адміністративного та трудового права (регулювання публічної служби, етичні стандарти, дисциплінарна

відповідальність), норми цивільно-правового характеру (відповідальність підприємств, відшкодування шкоди), а також норми кримінально-правового реагування. Особливе місце в цій системі займають акти, спрямовані на превенцію: вимоги до прозорості, конфлікту інтересів, декларування майна і доходів, обмеження сумісництва та подарунків, правила етичної поведінки. Саме поєднання превентивної і репресивної складових робить нормативну модель більш збалансованою: превенція зменшує політичні та управлінські ризики появи корупції, репресія - утворює реальний механізм притягнення до відповідальності у разі правопорушення [35, с. 87].

Центральним нормативним актом є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції [13]. Цей закон встановлює ключові принципи антикорупційної діяльності, зокрема прозорість, підзвітність, невідворотність покарання та захист викривачів. Він також визначає повноваження НАЗК, яке координує антикорупційну політику, здійснює перевірку декларацій посадовців, моніторинг їхнього способу життя та запобігання конфлікту інтересів. Цей закон став основою для створення комплексної системи превентивних заходів, хоча його реалізація стикається з викликами, пов'язаними з політичним тиском і обмеженими ресурсами.

Одним із ключових інструментів запобігання корупції є система декларування статків державних службовців, передбачена Законом України «Про запобігання корупції». Цей закон зобов'язує посадовців подавати електронні декларації, які підлягають перевірці НАЗК. Система електронного декларування, запроваджена у 2016 році, стала важливим кроком до підвищення прозорості, оскільки дозволяє виявляти невідповідності між доходами та майном посадовців. За даними НАЗК, у 2024 році було перевірено понад 300 тисяч декларацій, що призвело до виявлення сотень порушень. Проте технічні проблеми, зокрема перебої в роботі системи, та політичний тиск, як у випадку скасування окремих норм декларування у 2020 році, створюють перешкоди для її ефективності [36, с. 108].

Закон також регулює запобігання конфлікту інтересів, що є важливим превентивним механізмом. Стаття 28 Закону «Про запобігання корупції» визначає порядок врегулювання конфлікту інтересів, зобов'язуючи посадовців повідомляти про такі ситуації та утримуватися від прийняття рішень у конфліктних умовах [13]. НАЗК розробляє методичні рекомендації для запобігання конфлікту інтересів, але практична реалізація цих норм часто ускладнюється через недостатню правову культуру державних службовців.

Захист викривачів корупції є важливим елементом антикорупційної політики, оскільки вони відіграють ключову роль у виявленні корупційних схем. Закон України «Про запобігання корупції» містить положення про захист викривачів, зокрема гарантії анонімності, безпеки та компенсації у разі переслідування. У 2019 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17 жовтня 2019 року № 198-IX, який деталізує механізми захисту, включаючи право на юридичну допомогу та компенсацію за втрату роботи [37]. Проте практична реалізація цих норм залишається обмеженою через відсутність ефективних механізмів забезпечення безпеки викривачів і недостатню суспільну підтримку.

КК України є важливим елементом законодавчого регулювання антикорупційної діяльності, оскільки він визначає відповідальність за корупційні злочини. Статті 368–370 КК України охоплюють такі діяння, як одержання неправомірної вигоди (хабарництво), зловживання владою або службовим становищем, незаконне збагачення та пропозиція неправомірної вигоди [38]. Наприклад, стаття 368-2 КК України встановлює відповідальність за незаконне збагачення, передбачаючи покарання у вигляді позбавлення волі до 7 років із конфіскацією майна. Ця норма стала предметом дискусій у 2020 році, коли Конституційний Суд України визнав її неконституційною, що призвело до законодавчої кризи. Згодом норму було відновлено через внесення змін до КК України, але цей випадок підкреслив вразливість антикорупційного законодавства до політичного впливу. Ефективність кримінального

переслідування залежить від якості роботи правоохоронних органів і судової системи, що залишається проблемним в Україні через корупційні ризики в цих сферах.

Важливим документом, що визначає засади державної антикорупційної політики на відповідний період, є затверджена Законом Верховної Ради України Антикорупційна стратегія. Стаття 18 Закону України «Про запобігання корупції» визначає основи державної антикорупційної політики, відомої як Антикорупційна стратегія [13]. Цей документ затверджується Верховною Радою України та реалізується через державну антикорупційну програму, яку розробляє НАЗК і затверджує Кабінет Міністрів України. Антикорупційна стратегія є фундаментальним документом, що забезпечує цілісне, системне та стратегічне бачення боротьби з корупцією. Вона сприяє усуненню корупційних ризиків, підвищенню прозорості державного управління, зміцненню антикорупційних органів та формуванню суспільної нетерпимості до корупції. Антикорупційна стратегія України на 2021-2025 роки, затверджена Верховною Радою 20 червня 2022 року, спрямована на зниження рівня корупції в ключових сферах державного управління [39].

Документ ґрунтується на п'яти основних принципах: оптимізація функцій державних органів та місцевого самоврядування; цифрова трансформація та прозорість їхньої діяльності; створення законних альтернатив корупційним практикам; забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні правопорушення; формування суспільної нетерпимості до корупції та утвердження культури доброчесності. Реалізація цієї стратегії має на меті забезпечити скоординовану роботу всіх державних органів для побудови доброчесної влади і справедливого суспільства, мінімізувати рівень корупції та зекономити до 200 млрд грн. Оцінити ефективність Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки можна, аналізуючи її впровадження, досягнуті результати та рівень корупції в Україні. Так, до позитивних аспектів чинної Антикорупційної стратегії слід віднести системний підхід, оскільки стратегія охоплює ключові сфери з високими корупційними

ризиками, такі як суди, митниця, будівництво, оборона й охорона здоров'я; диджиталізацію, яка передбачає впровадження електронних сервісів та автоматизацію процесів, що зменшує вплив людського фактора; посилення відповідальності через запровадження механізмів контролю і невідворотності покарання для корупціонерів та ін. Водночас Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки не позбавлена певних недоліків та викликів, що виявляються у затримці в реалізації – державну антикорупційну програму для реалізації стратегії ухвалено лише в червні 2023 року, що скорочує час на її впровадження; можливого опорі реформам тощо. Стратегія є потенційно ефективною, оскільки містить чіткі кроки та підходи до зменшення корупції, але її успіх залежить від політичної волі, громадського контролю та незалежності антикорупційних органів [40].

Необхідно зазначити, що органом, уповноваженим формувати державну антикорупційну політику в Україні, є Національна рада з питань антикорупційної політики, яка відповідно до Указу Президента України від 14 жовтня 2014 р. N808/2014 є консультативно-дорадчим органом при Президентові України. При цьому одним із завдань Національної ради є, зокрема, підготовка і подання Президенту України пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії.

Крім того, в Україні діє ціла система антикорупційних органів, до якої входять такі ключові установи: НАБУ – розслідує корупційні злочини серед вищих посадових осіб; САП – здійснює процесуальне керівництво справами НАБУ та підтримує державне обвинувачення в суді; ВАКС – розглядає кримінальні справи щодо корупційних правопорушень, розслідуваних НАБУ та САП; НАЗК – перевіряє декларації посадовців, контролює фінансування партій та запобігає конфлікту інтересів; ДБР – розслідує корупційні злочини, вчинені право-охоронцями, суддями та високопосадовцями, які не підслідні НАБУ; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів –

здійснює виявлення, розшук та управління арештованими активами, отриманими незаконним шляхом [41, с. 185].

Нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики в Україні має комплексний характер і охоплює низку законодавчих та підзаконних актів, які регулюють питання запобігання, виявлення та покарання за корупційні правопорушення. Ключовими документами у цій сфері є Закон України «Про запобігання корупції», КК України, а також антикорупційні стратегії, затверджені на державному рівні. Для підвищення ефективності функціонування антикорупційних інституцій та успішної реалізації положень Антикорупційної стратегії необхідно здійснити низку комплексних заходів, а саме: 1) посилити інституційну незалежність антикорупційних органів через упровадження надійних запобіжників від політичного впливу та втручання в їхню діяльність; 2) підвищити рівень цифровізації антикорупційної інфраструктури шляхом розширення використання автоматизованих систем для аналізу електронних декларацій, державних закупівель і бюджетних витрат, а також інтеграції технологій штучного інтелекту для виявлення фінансових аномалій у діяльності посадових осіб; 3) оптимізувати міжвідомчу координацію через створення єдиної цифрової платформи для оперативного обміну інформацією між НАЗК, НАБУ, САП, ДБР та іншими дотичними правоохоронними органами, а також розробку уніфікованих алгоритмів розслідування корупційних правопорушень для запобігання дублюванню функцій і конфліктам юрисдикцій; 4) розширити участь громадянського суспільства у системі громадського контролю за антикорупційними процесами, у т. ч. через підтримку механізмів незалежного моніторингу; 5) запровадити ефективну систему захисту та стимулювання викривачів корупції, що передбачає, зокрема, надання фінансових заохочень, гарантії конфіденційності та правовий захист від можливих переслідувань [42, с. 173].

Отже, подальший розвиток антикорупційної політики в Україні потребує посилення незалежності антикорупційних органів, реформування судової системи, впровадження ефективних механізмів контролю за витрачанням

бюджетних коштів, підвищення прозорості державного управління й активної участі громадянського суспільства. Лише комплексний підхід до боротьби з корупцією сприятиме утвердженню доброчесності влади та економічному розвитку країни.

2.3. Інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики

Інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні є одним із ключових аспектів ефективності державної стратегії запобігання та протидії корупції. Створення та функціонування спеціалізованих органів у цій сфері стало результатом тривалої еволюції антикорупційного законодавства та адаптації української правової системи до міжнародних стандартів, визначених, зокрема, Конвенцією ООН проти корупції 2003 року та Кримінальною конвенцією Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року. Формування інституційного механізму протидії корупції відбувалося під впливом необхідності забезпечити реальну незалежність відповідних органів, їхню компетентність, координацію дій і підзвітність суспільству.

Інституційне забезпечення створення ефективної державної політики у сфері запобігання та протидії корупції становить основний напрям організаційно-правового супроводу антикорупційної діяльності та сприяє впровадженню європейської моделі державного управління в Україні. Слід підкреслити, що в Україні діє значна кількість державних структур, які відповідають за боротьбу з корупційними злочинами та реалізацію антикорупційної стратегії [43, с. 40].

Система органів, які забезпечують реалізацію антикорупційної політики, в Україні сьогодні включає як спеціалізовані органи (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС), так і низку інших державних інституцій, діяльність яких спрямована на боротьбу з корупційними проявами в окремих сферах (Державне бюро розслідувань, Національна поліція, Державна служба фінансового моніторингу, Рахункова палата тощо). Відповідно до положень законодавства, ці органи утворюють цілісну систему протидії корупції, у якій кожен виконує специфічні

функції - від профілактики та моніторингу до кримінального переслідування і судового розгляду [44, с. 98].

Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним елементом превентивного блоку системи антикорупційних органів. Воно створене у 2015 році відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, покликаний забезпечити формування та реалізацію державної антикорупційної політики, розроблення і моніторинг виконання антикорупційних програм, координацію зусиль інших органів державної влади, а також контроль за дотриманням антикорупційного законодавства [13] і створеним відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» [45]. Згідно з положеннями закону, НАЗК здійснює низку важливих функцій: перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; контроль за дотриманням вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; моніторинг способу життя посадових осіб; забезпечення ведення реєстру декларацій; проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів; перевірку політичних фінансів.

Особливістю правового статусу НАЗК є його інституційна незалежність від інших органів виконавчої влади, що покликано гарантувати об'єктивність прийняття рішень. Разом із тим, ефективність діяльності НАЗК значною мірою залежить від його спроможності забезпечувати реальне виконання функцій контролю та аналітичного моніторингу, що потребує належного кадрового, технічного та фінансового забезпечення. У практиці функціонування агентства спостерігалися як успішні кроки у створенні системи електронного декларування, так і проблеми, пов'язані з політичним тиском, недостатньою взаємодією з іншими інституціями та судовими органами. Науковці зазначають, що роль НАЗК у системі антикорупційних органів має розглядатися не лише як контрольна, а й як стратегічна - спрямована на формування антикорупційної культури у публічному секторі [46, с. 105].

НАБУ, утворене на підставі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [47], є основною спеціалізованою правоохоронною інституцією, уповноваженою на виявлення, припинення, розслідування та документування корупційних злочинів, вчинених високопосадовцями. Головним завданням НАБУ є проведення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його підслідності, зокрема злочинів, передбачених статтями 191, 364, 368, 369, 369-2, 366-1 Кримінального кодексу України, коли їх вчиняють службові особи, що займають особливо відповідальне становище. Створення НАБУ стало реакцією на необхідність формування незалежного органу, спроможного розслідувати злочини у вищих ешелонах влади, поза впливом традиційних структур МВС чи прокуратури, що часто підпадали під політичний вплив.

Організаційна структура НАБУ передбачає систему територіальних управлінь, аналітичні та детективні підрозділи, відділ внутрішнього контролю. Особливе місце у його діяльності займають детективи - посадові особи з процесуальними повноваженнями, аналогічними слідчим, але з підвищеними вимогами до доброчесності, кваліфікації та етичної поведінки. Законодавчі гарантії незалежності НАБУ включають окрему процедуру призначення директора за результатами відкритого конкурсу, спеціальні гарантії захисту працівників, а також автономне фінансування. Водночас, важливим є забезпечення належного парламентського контролю та підзвітності, аби діяльність бюро залишалася прозорою і не виходила за межі повноважень [48, с. 109].

Органічно з НАБУ взаємодіє Спеціалізована антикорупційна прокуратура, створена відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [49] у складі Генеральної прокуратури України у 2015 році як самостійний структурний підрозділ із власною процедурою добору прокурорів. Основне завдання САП - процесуальне керівництво досудовими розслідуваннями, що проводяться НАБУ, підтримання державного обвинувачення у справах про корупційні злочини, а також забезпечення

належної судової практики у цій сфері [50]. САП відіграє вирішальну роль у забезпеченні цілісності кримінального процесу - від моменту розслідування до судового розгляду. Вона має виступати гарантом законності дій детективів НАБУ, дотримання прав підозрюваних, обвинувачених і потерпілих, а також забезпечувати професійне представлення обвинувачення в суді.

Вищий антикорупційний суд, створений відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII [12], є спеціалізованим судовим органом, який розглядає корупційні справи, розслідувані НАБУ.

ВАКС розглядає кримінальні провадження, віднесені до підслідності НАБУ і САП, а також здійснює апеляційний перегляд рішень у цих справах. Суд має спеціальний порядок добору суддів - з обов'язковою участю міжнародних експертів у відборі кандидатів, що забезпечує підвищений рівень довіри до результатів конкурсу. Завдяки своїй спеціалізації, ВАКС має змогу формувати послідовну та передбачувану судову практику у сфері боротьби з корупцією, що сприяє зміцненню принципу невідворотності покарання.

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, створене відповідно до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII [51], відповідає за виявлення, розшук і управління арештованими активами. АРМА відіграє ключову роль у поверненні незаконно отриманих активів, що є важливим елементом антикорупційної політики. За даними АРМА, у 2024 році агентство управляло активами на суму понад 2 мільярди гривень [52]. Проте його діяльність зазнає критики через неефективне управління арештованим майном і недостатню координацію з іншими органами. Крім основних інституцій, значну роль у забезпеченні реалізації антикорупційної політики відіграють й інші органи державної влади, які не мають спеціального антикорупційного статусу, проте здійснюють важливі контрольні, моніторингові або координаційні функції. Так,

ДБР уповноважене розслідувати злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів та суддівського корпусу, що дозволяє усунути зловживання в системі правосуддя. Державна служба фінансового моніторингу України забезпечує аналіз фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та виявленням активів, отриманих унаслідок корупційних діянь. Рахункова палата здійснює парламентський контроль за використанням бюджетних коштів, сприяючи прозорості та ефективності державних фінансів. Органи внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю у міністерствах та відомствах також відіграють важливу роль у запобіганні корупційним ризикам на рівні внутрішньої адміністрації [43, с. 42].

Ці інституції виконують провідну функцію в механізмі боротьби з корупцією та забезпеченні відкритості державної політики. Суб'єкти, задіяні в протидії корупції, можна класифікувати так, як показано на рис. 1.

Рис. 1. Суб'єкти державної політики у сфері запобігання та протидії корупції в Україні [43, с. 44]

Інституційна взаємодія між антикорупційними органами є ключовою умовою їхньої ефективності. Для цього створено низку механізмів координації - міжвідомчі робочі групи, антикорупційні ради, спільні програми, меморандуми про співпрацю. Законодавство покладає на НАЗК функцію

координації діяльності суб'єктів у сфері запобігання корупції, зокрема шляхом розроблення Національної антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми, що визначають стратегічні цілі, індикатори виконання та відповідальних виконавців. Водночас, науковці справедливо зауважують, що формальна координація ще не означає фактичної узгодженості дій - часто відсутність чіткого розмежування компетенцій або конкуренція між інституціями знижують ефективність системи в цілому. Саме тому необхідним є не лише правове, а й організаційне вдосконалення механізмів взаємодії, зокрема шляхом розбудови спільних аналітичних баз даних, електронного документообігу та комунікаційних платформ [41, с. 185].

Значну увагу слід приділяти також питанням незалежності антикорупційних інституцій. Її забезпечення передбачає наявність чітких процедур призначення керівників, прозорих критеріїв добору кадрів, фінансової автономії, захисту від політичного впливу. Досвід діяльності антикорупційних органів в Україні показав, що спроби політичного тиску, конфлікти між інституціями або затягування конкурсів на керівні посади негативно впливають на довіру суспільства та міжнародних партнерів. Тому важливо, щоб законодавче регулювання містило механізми зовнішнього незалежного контролю - громадського, парламентського, а також міжнародного моніторингу за дотриманням принципів доброчесності та ефективності.

У цілому, інституційне забезпечення антикорупційної політики в Україні сформувало досить розгалужену й багаторівневу систему, що охоплює як профілактичні, так і правоохоронні та судові механізми. Проте ефективність цієї системи значною мірою залежить від синхронізації дій її складових, удосконалення процедур взаємодії, підвищення кваліфікації персоналу, а також стабільного нормативного середовища. Лише за умов взаємної довіри, інституційної стабільності, політичної нейтральності та прозорості діяльності цих органів антикорупційна політика може виконувати своє головне призначення - зміцнення верховенства права, відновлення довіри до державної влади та формування культури доброчесності в суспільстві.

РОЗДІЛ III

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз ефективності реалізації державної антикорупційної політики в сучасних умовах

Державна антикорупційна політика в Україні є стратегічним інструментом забезпечення прозорості влади, підзвітності посадовців та верховенства права, що набуває критичного значення в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації та прагнення до європейської інтеграції. Після Революції Гідності 2013–2014 років Україна сформувала комплексну антикорупційну систему, включаючи спеціалізовані органи, такі як Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Вищий антикорупційний суд, Державне бюро розслідувань та Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Ці інститути, створені на основі Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697- II, Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII, Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII та Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами,

одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII, формують правову основу для превентивних і репресивних заходів. У сучасних умовах, позначених воєнним станом з 2022 року, ефективність цієї політики визначається не лише кількісними показниками діяльності органів, але й якісними змінами в суспільному сприйнятті корупції, рівнем довіри до інститутів та відповідністю міжнародним стандартам, таким як рекомендації GRECO [53, с. 242].

Ефективність державної антикорупційної політики можна оцінювати за критеріями, запропонованими в працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Згідно з концепцією Майкла Джонстона ефективність залежить від балансу між превентивними (прозорість, освіта) та репресивними (розслідування, покарання) заходами, а також від рівня суспільної довіри до інститутів. В Україні ключовим є інституційний фактор – незалежність органів, закріплена в законодавстві, але часто підірвана політичним втручанням. Згідно з Державною антикорупційною програмою на 2023–2025 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220 [54], ефективність вимірюється за індикаторами: кількістю виявлених правопорушень, відсотком вироків, рівнем повернення активів та соціологічними опитуваннями. У сучасних умовах, коли воєнний стан обмежує ресурси, оцінка має враховувати не лише традиційні метрики, але й адаптивність політики до кризових реалій, таких як розподіл міжнародної допомоги. Звіт GRECO від 22 листопада 2024 року (Доповнення до другого звіту-оцінки відповідності) відзначає прогрес України у виконанні рекомендацій четвертого раунду, але вказує на часткове виконання лише 16 з 31 рекомендацій, що стосується запобігання корупції серед депутатів, суддів і прокурорів, підкреслюючи потребу в подальших реформах.

Реалізація державної антикорупційної політики в 2024–2025 роках демонструє помітний прогрес, попри виклики воєнного стану. За даними Transparency International, у 2024 році Україна набрала 35 балів у Corruption Perceptions Index, посівши 105-те місце серед 180 країн, що свідчить про

стабільність, але й стійкість корупційних практик [55]. НАБУ в 2024 році зареєструвало 658 нових проваджень, з них 95 у оборонному секторі, 37 в енергетиці та 101 щодо правоохоронців, що є рекордним показником [56]. САП та НАБУ передали на потреби Збройних Сил України понад 2,4 млрд грн від стягнення застав і штрафів, а САП подала 12 позовів на суму понад 55 млн грн щодо необґрунтованих активів посадовців. ВАКС у 2024 році виніс понад 100 вироків, з них 90 набули чинності щодо 60 осіб, що перевищує показники 2021 року (24 вирок), і становить 10% виправдувальних вироків, що свідчить про баланс [57]. НАЗК у 2024 році обробило понад 64,4 тис. повідомлень про неподання декларацій, склало протоколи щодо 22,4 тис. випадків і виявило ознаки кримінальних правопорушень у 69 деклараціях, а також розпочало 1050 повних перевірок, завершивши 715 [58]. АРМА управляло активами на суму понад 2 млрд грн, повернувши 500 млн грн до бюджету.

Для ілюстрації динаміки діяльності НАБУ та ВАКС нижче наведено графік, що відображає кількість розслідуваних справ НАБУ та винесених вироків ВАКС за 2020–2024 роки.

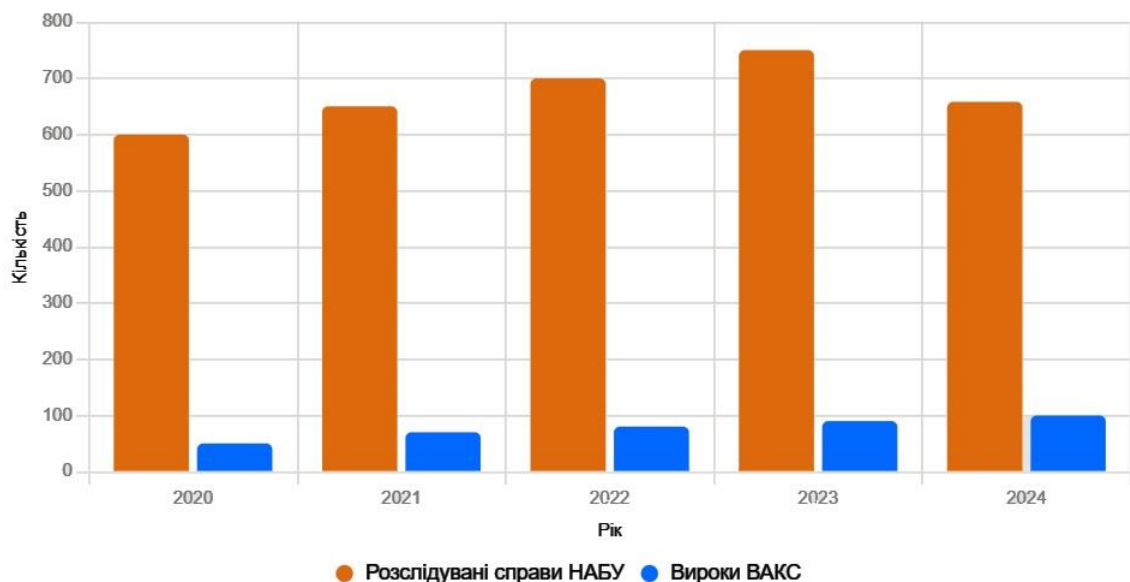

Рис. 3.1 Діяльність НАБУ та ВАКС [56, 57]

Цей графік ілюструє зростання розслідувань НАБУ з піком у 2023 році та стабільне збільшення вироків ВАКС, що свідчить про посилення репресивного компонента політики. ДБР у 2024 році розслідувало корупцію серед правоохоронців, завершивши низку резонансних справ, хоча й зіткнулося з критикою щодо упередженості. Загалом, Державна антикорупційна програма на 2023–2025 роки реалізувала понад 1000 заходів у 15 сферах, включаючи цифровізацію закупівель через ProZorro, де у 2024 році проведено тендерів на 1 трлн грн [59].

Незважаючи на досягнення, реалізація політики стикається з суттєвими викликами. По-перше, політичний тиск на антикорупційні органи залишається системним. Звіт GRECO від 22 листопада 2024 року відзначає часткове виконання рекомендацій щодо автоматизованого розподілу справ у прокуратурі (Рекомендація XXVI) та уточнення дисциплінарних проступків прокурорів (Рекомендація XXIX), що вказує на уповільнення реформ. У липні 2025 року спроба послабити незалежність НАБУ, НАЗК та ВАКС через законопроект, скасований під тиском громадськості, продемонструвала вразливість системи.

Для візуалізації рівня довіри нижче наведено таблицю з даними опитувань Центру Разумкова за 2020–2025 роки.

Таблиця 3.1

Рівень довіри до антикорупційних органів в Україні (2020–2025, %) [60]

Рік	НАЗК	НАБУ	ВАКС	САП	ДБР	АРМА
2020	25	32	30	28	22	20
2021	27	35	33	30	24	22
2022	24	30	31	27	21	19
2023	26	33	34	29	23	21
2024	28	36	35	31	25	23
2025	29	37	36	32	26	24

Таблиця ілюструє незначне зростання довіри, але стабільно низькі показники для ДБР та АРМА, що відображає проблеми з репутацією.

Ефективність діяльності НАЗК суттєво обмежується технічними збоями в функціонуванні Єдиного державного реєстру декларацій, а також системним політичним тиском. Згідно з офіційним звітом НАЗК за 2024 рік, було перевірено 596 тис. декларацій (що становить 90 % від поданих), однак лише 263 повні перевірки завершено без виявлення порушень, що свідчить про значні операційні обмеження [58].

НАБУ та САП досягли рекордних показників у розслідуваннях, проте співвідношення кількості кримінальних проваджень до винесених судових вироків (658 до 100) вказує на наявність системного «вузького горла» на етапі судового розгляду, зумовленого, зокрема, інституційними та процесуальними бар'єрами.

ВАКС, попри ухвалення 100 вироків у 2024 році, продовжує стикатися з критичним кадровим дефіцитом: за період воєнного стану з 2022 року винесено лише 124 вироків з 207 загалом, що підкреслює обмежену пропускну спроможність суду [57].

ДБР зазнає обґрунтованої критики щодо упередженості у доборі та розслідуванні справ, тоді як АРМА демонструє неефективність у управлінні арештованими активами, попри повернення до державного бюджету 500 млн грн.

Рекомендації GRECO, що базуються на Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 173), Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 174) та Керівних принципах боротьби з корупцією (1997), мають характер «м'якого права» (soft law), але є обов'язковими для розгляду та впливають на оцінку прогресу України в європейській інтеграції, зокрема в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та переговорів про членство.

GRECO здійснює моніторинг у межах тематичних оціночних раундів, тривалість кожного з яких становить 3–5 років і завершується підготовкою звіту з рекомендаціями. Процедура оцінки охоплює горизонтальне оцінювання,

що застосовується до всіх держав-членів, формулювання рекомендацій, а також процедуру відповідності (compliance procedure), яка передбачає оцінку імплементації через 18 місяців, три роки та, за необхідності, в подальшому. Рекомендації класифікуються за трьома категоріями: «виконані задовільно», «частково виконані» або «не виконані». Щодо України GRECO провела п'ять раундів оцінки: перший (2007) стосувався незалежності антикорупційних органів; другий (2008) – конфіскації активів та корпоративної відповідальності; третій (2011) – фінансування політичних партій та криміналізації хабарництва; четвертий (2017–2025) – запобігання корупції серед парламентарів, суддів і прокурорів (31 рекомендація); п'ятий (2021–дотепер) – доброчесності в центральних органах виконавчої влади та правоохоронних структурах. Станом на 2025 рік Україна виконала 70 % рекомендацій перших трьох раундів, тоді як четвертий і п'ятий раунди залишаються проблемними [61].

Звіт четвертого раунду, оприлюднений у 2017 році, містив 31 рекомендацію, структуровану за трьома блоками: парламентарі, судді та прокурори. Процедура оцінки відповідності проводилася у три етапи: перший звіт (2020), другий звіт (2022) та доповнення до другого звіту (2024). У блоці, присвяченому парламентарям (Рекомендації I–XI), фокусувався на кодексах поведінки, конфлікті інтересів, регулюванні лобювання та декларуванні. Рекомендації I–III щодо розробки кодексу поведінки для народних депутатів Верховної Ради України з механізмами санкцій виконані: проект Етичного кодексу розроблено НАЗК (2023), а Закон України «Про лобювання» № 3384-IX (2023) врегулював взаємодію з лобістами. Рекомендації IV–V про правила декларування подарунків та контактів з лобістами виконані частково, оскільки декларування подарунків є обов'язковим, однак санкції за порушення правил контактів відсутні. Рекомендації VI–VIII стосовно прозорості роботи комітетів Верховної Ради України не виконані через відсутність публікації протоколів комітетів та неухвалення законопроекту № 10123 (2024). Загалом по блоку I: 6 з 11 рекомендацій виконані задовільно, 4 - частково, 1 - не виконана.

Блок, присвячений суддям (Рекомендації XII–XXII), акцентував увагу на процедурі добору, дисциплінарній відповідальності та відводі суддів. Рекомендації XII–XIV про перегляд процедури добору суддів та ролі Громадської ради доброчесності (ГРД) виконані частково: Закон України № 193- IX (2019) посилив роль ГРД, однак її висновки не є обов’язковими, а Вища кваліфікаційна комісія суддів відновлена у 2023 році. Рекомендації XV–XVI щодо періодичної оцінки суддів за об’єктивними критеріями не виконані через відсутність системи ключових показників ефективності (КПІ) та залежність оцінки від Вищої ради правосуддя. Рекомендації XVII–XVIII про чітке визначення дисциплінарних проступків виконані частково, оскільки Закон України № 679-IX уточнив положення, але не в повному обсязі. Загалом по блоку II: 3 з 11 рекомендацій виконані, 5 - частково, 3 - не виконані [53, с. 243].

Блок, присвячений прокурорам (Рекомендації XXIII–XXXI), стосувався оцінки діяльності, розподілу справ та етичних стандартів. Рекомендація XXVI про впровадження автоматизованого розподілу справ у прокуратурі не виконана: система не запроваджена, а пілотний проєкт у САП не масштабовано. Рекомендації XXVII–XXVIII щодо періодичної оцінки прокурорів виконані частково: реалізовано у САП, але не в Офісі Генерального прокурора. Рекомендація XXIX про уточнення формулювання дисциплінарних проступків прокурорів не виконана через неухвалення законопроекту № 10123-2 (2024). Загалом по блоку III: 2 з 9 рекомендацій виконані, 4 - частково, 3 - не виконані. Загальний підсумок четвертого раунду станом на 22 листопада 2024 року: 11 рекомендацій виконані задовільно (35 %), 13 - частково (42 %), 7 - не виконані (23 %). GRECO констатує прогрес у парламентському блоці, але вказує на критичну ситуацію щодо суддів і прокурорів [61].

Звіт п’ятого раунду, оприлюднений у 2022 році, містить 23 рекомендації щодо забезпечення доброчесності в центральних органах виконавчої влади (уряд, Адміністрація Президента) та правоохоронних структурах (за винятком НАБУ/САП). Рекомендації 1–3 про розробку кодексів етики для міністерств та Адміністрації Президента виконані частково: НАЗК розробило шаблони,

однак не всі органи їх впровадили. Рекомендації 4–6 щодо запобігання конфлікту інтересів у виконавчій владі виконані частково: Закон України № 3384-IX відновив повноваження НАЗК щодо перевірок. Рекомендації 7–9 про забезпечення доброчесності в правоохоронних органах (МВС, СБУ) не виконані через відсутність незалежної оцінки. Загалом: 5 з 23 рекомендацій виконані, 10 - частково, 8 - не виконані. Наступна оцінка запланована на 2026 рік.

Рекомендації GRECO чинять як позитивний, так і негативний вплив на національну політику. Позитивний вплив проявляється у сприянні інституціалізації НАБУ, САП та ВАКС (рекомендації перших раундів), відновленні системи електронного декларування як прямій реакції на критику GRECO, а також ухваленні Закону України «Про лобіювання» на виконання Рекомендації I. Негативні аспекти пов'язані з уповільненням судової реформи (невиконання Рекомендацій XV–XVI перешкоджає очищенню суддівського корпусу), прокурорської реформи (невиконання Рекомендацій XXVI та XXIX зберігає ризики маніпуляцій справами) та політичним опором (спроба послаблення НАЗК у 2020 році, скасована після критики GRECO).

Для повного виконання рекомендацій до 2026 року необхідно здійснити законодавчі зміни, зокрема ухвалити законопроект щодо автоматизованого розподілу справ у прокуратурі (Рекомендація XXVI) та уточнити дисциплінарну відповідальність суддів і прокурорів (Рекомендації XV, XXIX); провести інституційні реформи, наділивши обов'язковою силою висновки Громадської ради доброчесності та запровадивши систему ключових показників ефективності (KPI) для суддів і прокурорів; забезпечити моніторинг шляхом створення міжвідомчої робочої групи за участю НАЗК, Вищої ради правосуддя та Офісу Генерального прокурора. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України № 220) частково враховує рекомендації GRECO, але потребує оновлення [62, с. 72].

Рекомендації GRECO становлять системний інструмент удосконалення антикорупційної політики України. Четвертий раунд оцінки демонструє

прогрес у парламентському блоці (35 % виконано), однак виявляє критичні проблеми щодо суддів (27 % виконано) та прокурорів (22 % виконано). П'ятий раунд перебуває на початковій стадії. Невиконання рекомендацій, зокрема XXVI та XXIX, зберігає корупційні ризики в ключових секторах. Повна імплементація рекомендацій до 2026 року є критичною для просування європейської інтеграції, відновлення суспільної довіри та забезпечення національної безпеки [61].

Позитивні результати антикорупційних реформ простежуються у декількох взаємопов'язаних площинах. По-перше, встановлення спеціалізованих органів і впровадження електронних інструментів значно підвищили прозорість певних публічних процесів і створили можливості для громадського й експертного моніторингу. Електронне декларування, доступ до даних про публічні закупівлі, створення відкритих реєстрів сприяли виявленню окремих випадків незаконного збагачення, конфліктів інтересів і корупційних схем, а також ускладнили традиційні «неконкурентні» механізми розподілу державних ресурсів. По-друге, спеціалізація правоохоронних і судових механізмів (НАБУ/САП/ВАКС) дозволила ініціювати і доводити до суду справи щодо корупції вищих посадових осіб, що раніше були практично недоступні для неупередженого розслідування. По-третє, міжнародна взаємодія і зовнішній тиск стали каталізаторами змін: вимоги та рекомендації міжнародних організацій, умови співпраці донорів та партнерів стимулювали впровадження ключових інституційних і законодавчих змін. Такий зовнішній імпульс важливий для держав, що прагнуть інтеграції до євроатлантичних структур і прагнуть підвищити інвестиційну привабливість [62, с. 73].

Разом із тим аналіз практичного застосування антикорупційної політики виявляє низку системних обмежень, що знижують її ефективність. По-перше, інституційна незалежність органів часто є точковою і нестійкою: формальні гарантії незалежності не завжди супроводжуються достатніми ресурсами, принциповим політичним захистом чи нормою стабільного функціонування у випадку міжвладних конфліктів. У практиці спостерігались випадки

перешкоджання роботі органів або спроби модифікації їхнього статусу, що підривало довіру суспільства і міжнародних партнерів. По-друге, судова гілка влади залишається критичною ланкою: без стійкої, професійної й незалежної судової практики навіть успішно розслідувані справи можуть закінчуватися несподіваними виправдувальними рішеннями або тривалими процедурами апеляцій, що зменшує превентивний ефект. По-третє, процес імплементації законодавства часто виявляється неповним: існують нормативні прогалини (наприклад, у визначенні відповідальності юридичних осіб, у деталізації механізмів повернення активів, у процесуальних нормах для розслідування фінансових схем), а також адміністративні бар'єри для ефективного застосування прийнятих норм.

Додатковим викликом є проблема координації між суб'єктами антикорупційної політики. Система включає превентивні органи, правоохоронні структури, суди, органи аудиту й міжнародних партнерів; без чіткого розподілу повноважень, механізмів обміну інформацією та узгоджених стратегій взаємодії робота системи фрагментується. Інформаційна ізоляваність відомчих реєстрів, несинхронізованість електронних платформ і відсутність інтегрованої аналітичної інфраструктури знижують якість оперативного реагування і аналітичного супроводу розслідувань. Така фрагментація посилює можливість «переклади» відповідальності й створює поле для інституційної конкуренції, що не завжди відповідає інтересам ефективної протидії корупції.

Особливу увагу слід приділити ефекту превенції. Превентивні механізми (етичні кодекси, навчальні програми, ротація кадрів, внутрішній аудит) мають потенціал змінити поведінкові моделі в органах влади, але вони потребують стійкого політичного курсу, системного фінансування і моніторингу результатів. Застосування технологічних рішень (автоматизовані системи ризик-скрінінгу, аналітика великих даних, машинне вивчення аномалій у фінансових потоках) може значно посилити превенцію, але це вимагає не тільки технічних інвестицій, а й нормативного врегулювання доступу, захисту персональних даних і процедур співпраці між органами. Без такого

комплексного підходу превентивні інструменти ризикують залишатися «косметичними» заходами [53, с. 244].

Важливим чинником є соціально-політичний контекст. У періоди політичної турбулентності або під час надзвичайних ситуацій (економічних криз, військових конфліктів) ризики зростають: прискорені процедури закупівель, особлива роль оборонних і гуманітарних ланцюжків, концентрація ресурсів підвищують можливості для зловживань. Водночас такі періоди вимагають збереження прозорості й контролю; будь-які тимчасові «послаблення» антикорупційних механізмів створюють передумови для системної «реверсії» реформ. Ефективна антикорупційна політика має бути гнучкою, щоб адаптуватися до умов кризи, але стійкою - щоб не втратити базових стандартів доброчесності.

Оцінка впливу антикорупційної політики на суспільно-економічні показники також дає неоднозначні результати. З одного боку, прозорі процедури закупівель і електронні сервіси підвищили конкуренцію та економічну ефективність в окремих секторах; з іншого боку, інвестори й бізнес реагують на стабільність інституцій і правову передбачуваність. Довіра бізнесу і громадян до державних інститутів відновлюється повільно, а стійке покращення інвестиційного клімату залежить від видимого виконання судових рішень і відчутної невідворотності покарання за корупційні злочини. Без цього позитивні технічні зрушення ризикують залишитися несинхронізованими з макроекономічними результатами [62, с. 74].

Отже, антикорупційна політика в Україні досягла помітних інституційних і технічних успіхів, але її ефективність обмежується низкою системних факторів: залежністю від політичного контексту, недосконалістю судової практики, фрагментацією інформаційних систем і частковою реалізацією законодавчих норм. Подолання цих бар'єрів вимагає координованих дій на рівні законотворчості, інституційного врегулювання, міжнародної співпраці й суспільного контролю. Тільки поєднання незалежних інституцій, дієвого правосуддя, інтегрованих технічних рішень і послідовної превенції може

забезпечити стійке зниження корупційних ризиків та відновлення довіри до держави.

3.2. Перспективи удосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики в контексті європейської інтеграції України

Антикорупційна політика України, як один із ключових напрямів державного управління, за останнє десятиліття набула особливого значення у зв'язку з європейським вектором розвитку держави. Європейська інтеграція передбачає не лише адаптацію економічних і політичних стандартів, але й утвердження принципів належного врядування, верховенства права, прозорості діяльності публічних інституцій та нульової толерантності до корупції. Саме тому удосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики виступає стратегічним завданням, реалізація якого має визначальний вплив на імідж України як правової, демократичної та соціально орієнтованої держави.

Відповідно до статті 1 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, однією з основних цілей співробітництва є «посилення співпраці у сфері юстиції, свободи та безпеки, у тому числі боротьби з корупцією». Європейські стандарти вимагають від України не лише наявності антикорупційного законодавства, а й ефективного його застосування, створення незалежних інституцій, здатних протидіяти корупційним проявам на всіх рівнях влади. З огляду на це, ключовими напрямками вдосконалення антикорупційної політики виступають інституційна стабільність, правова узгодженість, ефективна координація органів, підвищення прозорості державного управління, а також забезпечення належного контролю з боку громадянського суспільства [63].

Одним із першочергових завдань є посилення інституційної спроможності органів, уповноважених на боротьбу з корупцією. В Україні вже створено спеціалізовану інфраструктуру - НАБУ, САП, НАЗК та ВАКС. Однак,

як зазначає В. Шаповал, формальне існування цих інституцій не завжди означає реальну ефективність їх функціонування, адже ключовим є забезпечення їх незалежності від політичного впливу та стабільного фінансування [43, с. 45]. Удосконалення організаційно-правових засад має ґрунтуватися на запровадженні механізмів захисту цих органів від зовнішнього тиску, підвищенні рівня професійної підготовки кадрів, а також запровадженні єдиних стандартів етичної поведінки посадових осіб.

Оцінка функціонування державних структур, які реалізують антикорупційну політику, свідчить про формування в Україні розвиненої інституційної інфраструктури для протидії корупційним проявам. Слід констатувати, що серед пострадянських держав відсутні аналоги настільки розгалуженої системи, хоча ефективність її роботи нерідко викликає обґрунтовані зауваження. Зокрема, йдеться про брак узгодженості між антикорупційними інституціями, що призводить до дублювання повноважень, затягування розслідувань та розбіжностей у методології; обмежену результативність у виявленні та притягненні до відповідальності осіб, причетних до корупції; тиск з боку політичних і олігархічних кіл; дефіцит суспільної довіри до відповідних органів; недостатнє фінансове та ресурсне забезпечення; правову нечіткість і прогалини в нормативній базі; внутрішню корупцію в антикорупційних структурах; зовнішній тиск і залежність від міжнародних партнерів; нерівний підхід до корупції на різних рівнях влади; обмежену інформаційну відкритість і труднощі з доступом до публічних даних.

Не менш важливим аспектом є вдосконалення законодавчої бази. Хоча Україна має розгалужену систему антикорупційних актів - зокрема, Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року №1700-VII, Кримінальний кодекс України, закони «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Вищий антикорупційний суд» - у правозастосовній практиці залишаються проблеми колізійності норм, дублювання повноважень органів та відсутність ефективного механізму координації між ними. На сучасному етапі необхідно перейти від кількісного нарощення законодавчих актів до

якісного оновлення їх змісту відповідно до європейських стандартів good governance [64].

З огляду на інтеграційні процеси, Україна має враховувати рекомендації GRECO, Європейської комісії та Ради Європи. Зокрема, у висновках GRECO за 2024 рік наголошено на потребі підвищення рівня прозорості парламентських процедур, запровадження ефективного контролю за фінансуванням політичних партій та виборчих кампаній, а також створення незалежних механізмів для розслідування можливих корупційних діянь у судовій системі. У цьому контексті вдосконалення антикорупційної політики України повинно передбачати перегляд законодавства про політичні фінанси, реформування системи декларування доходів публічних службовців і забезпечення відкритості державних закупівель.

Європейський досвід демонструє, що ефективна протидія корупції можлива лише за умов комплексного підходу, який охоплює не лише репресивні, а й превентивні заходи. Ключовим напрямом має стати інституціоналізація антикорупційної культури - формування у суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів корупційної поведінки, що передбачає освітні програми, підвищення правової свідомості та створення системи антикорупційної освіти для публічних службовців [65, с. 350].

Поряд із цим важливо забезпечити реальну участь громадськості у формуванні та реалізації антикорупційної політики. Європейська комісія неодноразово підкреслювала роль громадянського суспільства у моніторингу антикорупційних процесів. В Україні слід створити правові механізми, які дозволяли б неурядовим організаціям та журналістам-розслідувачам брати участь у процесі оцінки ефективності державних стратегій, отримувати доступ до публічної інформації та захищати свої права у випадку тиску чи переслідувань. Важливо також забезпечити відкритість державних реєстрів, зокрема Реєстру декларацій, державних закупівель та власності.

Ще однією перспективою розвитку є цифровізація антикорупційних процесів. Впровадження електронного урядування, автоматизація процедур

надання адміністративних послуг, електронні системи закупівель (зокрема, ProZorro), цифрові інструменти для моніторингу активів та відкриті бази даних - усе це сприяє мінімізації людського фактора, який є основним джерелом корупційних ризиків. Цифрова трансформація державного управління має не лише інструментальне, а й системне значення, оскільки сприяє підвищенню довіри до влади та підзвітності інституцій [63].

У контексті євроінтеграційних процесів перспективним напрямом є гармонізація українського законодавства із нормами *acquis communautaire* - зокрема, із Конвенцією ООН проти корупції 2003 року, Кримінальною конвенцією Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року та Директивою (ЄС) 2017/1371 про боротьбу з шахрайством, що шкодить фінансовим інтересам ЄС. Це передбачає запровадження сучасних процедур розслідування економічних злочинів, удосконалення механізму відшкодування збитків, а також зміцнення міжнародного співробітництва між правоохоронними органами України та держав-членів ЄС.

Удосконалення антикорупційної політики також вимагає переосмислення кадрової політики в органах державної влади. Необхідно запровадити прозорі та конкурентні механізми добору, ротації та оцінювання службовців, що ґрунтуються на компетентнісному підході. Лише професіоналізація державної служби може стати надійним інструментом у зменшенні корупційних ризиків, адже саме кадрова стабільність і незалежність є запорукою інституційної добросовісності [65, с. 351].

Запропоновані заходи орієнтовані на посилення інституційних основ, підвищення дієвості та транспарентності антикорупційних механізмів, а також на формування умов для стійкого зниження корупційного рівня в країні (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Пропозиції щодо оптимізації державної політики у сфері запобігання та боротьби з корупцією в Україні [43, с. 43]

Рекомендація	Опис
--------------	------

Рекомендація	Опис
Удосконалення міжінституційної взаємодії антикорупційних структур	Запровадити дієвий механізм співпраці між НАБУ, САП, АРМА, Вищим антикорупційним судом та іншими державними інституціями. Це усуне дублювання повноважень, посилить обмін інформацією та прискорить хід розслідувань
Посилення санкцій за корупційні діяння	Гарантувати оперативне проведення слідства та судового розгляду, аби уникнути затягування процедур. Запровадити жорсткіші міри покарання для осіб, причетних до корупції, що сприятиме превенції та скороченню корупційних проявів

Продовження таблиці 3.2

Рекомендація	Опис
Забезпечення автономії антикорупційних інституцій від політичного впливу	Розробити та реалізувати інструменти захисту незалежності антикорупційних органів від політичних і фінансових інтересів. Це може передбачати додаткові правові гарантії та міжнародний контроль за критичними процесами
Збільшення транспарентності роботи антикорупційних установ	Встановити систему періодичної звітності та незалежного аудиту діяльності антикорупційних органів за участю громадськості та зовнішніх фахівців, що зміцнить довіру суспільства до цих структур
Надання адекватного фінансування та матеріально-технічного забезпечення	Збільшити бюджетне фінансування антикорупційних органів і надати їм необхідні ресурси для проведення слідчих дій, професійного розвитку кадрів та модернізації технічної інфраструктури
Модернізація нормативно-правової бази	Актуалізувати та узгодити законодавчі акти для усунення правових прогалин, які перешкоджають ефективній протидії корупції. Особливу увагу приділити адаптації норм до сучасних загроз, зокрема кіберзлочинності та корупції в цифровому просторі
Покращення доступності публічної інформації	Забезпечити відкритий доступ до даних про активи під управлінням АРМА, а також до матеріалів розслідувань і судових проваджень. Це дозволить громадянам здійснювати ефективніший громадський нагляд за антикорупційними процесами
Розвиток міжнародного партнерства	Продовжувати взаємодію з глобальними організаціями, такими як МВФ, ЄС та ООН, для обміну передовим досвідом і підтримки реформ. Водночас посилювати національні механізми протидії корупції з метою зменшення зовнішньої залежності
Розширення освітніх ініціатив з антикорупційної тематики та підвищення громадської свідомості	Запровадити комплексні освітні програми з протидії корупції, спрямовані на формування правової культури серед населення, зокрема державних службовців і молоді
Акцент на протидії корупції на регіональному рівні	Створити спеціалізовані програми та проекти для боротьби з корупцією на місцевому рівні, оскільки повсякденні корупційні практики часто ігноруються, але суттєво впливають на якість життя громадян
Застосування передових технологій для виявлення та запобігання корупційним ризикам	Використовувати інноваційні інструменти, такі як штучний інтелект, технологію блокчейн і аналіз великих даних, для моніторингу діяльності державних органів та раннього виявлення потенційних корупційних схем

Міжнародна підтримка через програму EUACI (Phase III, 2023–2027, €20 млн) та рекомендації OECD щодо приєднання до Конвенції про боротьбу з хабарництвом (2025) створюють сприятливе зовнішнє середовище. Моніторинг GRECO у 2026 році стане індикатором готовності України до наступних етапів переговорів про членство в ЄС.

Отже, перспективи удосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики полягають у комплексній гармонізації законодавства з європейськими стандартами, зміцненні інституційної незалежності, цифровізації процесів та підвищенні суспільної довіри. Реалізація запропонованих заходів до 2027 року забезпечить виконання вимог ЄС, підвищення Індексу сприйняття корупції до 45 балів (прогноз Transparency International Ukraine, 2025) та зміцнення національної безпеки в умовах війни та відновлення. Успіх залежить від політичної волі, міжінституційної координації та активної участі громадянського суспільства.

Таким чином, перспективи вдосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики України в контексті європейської інтеграції мають комплексний характер і охоплюють реформування законодавства, зміцнення інституційної незалежності антикорупційних органів, цифровізацію управлінських процесів, розвиток громадського контролю та формування антикорупційної культури. Успішна реалізація цих заходів сприятиме не лише зміцненню правової держави, а й стане ключовим критерієм наближення України до членства в Європейському Союзі, адже саме рівень ефективності боротьби з корупцією є одним із визначальних показників демократичної зрілості та інституційної спроможності держави.

3.3. Міжнародно-правові зобов'язання України у сфері боротьби з корупцією

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції держав у міжнародну правову систему, зобов'язання у сфері боротьби з корупцією набувають надзвичайного значення для держав, які прагнуть забезпечити прозорість управління, підзвітність влади і дотримання верховенства права. Для України це означає не лише внутрішнє нормативно-правове врегулювання антикорупційної політики, а й активну інтеграцію до міжнародних правових режимів, підписання та ратифікацію конвенцій, а також імплементацію міжнародних стандартів у національне законодавство. Надання пріоритету міжнародно-правовим антикорупційним зобов'язанням виступає свідченням політичної волі держави до зміцнення системи протидії корупційним проявам, а також до налагодження належної співпраці з міжнародними організаціями у цій царині.

Україна, виконуючи зобов'язання за підписаними міжнародними угодами, взаємодіє з іншими країнами та міжнародними структурами у сфері запобігання та протидії корупції. Надання правової допомоги та інші форми міжнародної співпраці у справах про корупційні правопорушення здійснюються уповноваженими органами відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів України, обов'язковість яких затверджено Верховною Радою України [66, с. 35].

Ключові аспекти міжнародної взаємодії у запобіганні та боротьбі з корупцією регулюються такими документами:

- Конвенція ООН проти корупції (розділ IV «Міжнародне співробітництво»);
- Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (розділ IV «Міжнародне співробітництво»);
- Додатковий протокол до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 191);
- Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (розділ II «Міжнародне співробітництво та моніторинг виконання»);

- Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р., ратифікована Україною 16 січня 1998 р.;

- Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 15 жовтня 1975 р., ратифікований Україною 16 січня 1998 р.;

- Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17 березня 1978 р., ратифікований Україною 16 січня 1998 р.;

- Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р., ратифікована Україною 16 січня 1998 р.;

- Європейська конвенція про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 р., до якої Україна приєдналася 22 вересня 1995 р.;

- Додатковий протокол до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб від 18 грудня 1997 р., ратифікований Україною 3 квітня 2003 р.;

- Конвенція СНД про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. (Мінська конвенція), ратифікована Україною 10 листопада 1994 р. (розділ IV);

- Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 29 березня 1997 р., ратифікований Україною 3 березня 1998 р.;

- Конвенція СНД про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. (Кишинівська конвенція), не ратифікована Україною;

- Угода про створення Групи держав проти корупції (GRECO) [67, с. 319].

Конвенція ООН проти корупції (United Nations Convention Against Corruption, UNCAC), прийнята у 2003 році та ратифікована Україною у 2006 році, є основним міжнародно-правовим документом, який визначає стандарти боротьби з корупцією. Конвенція охоплює широкий спектр заходів, включаючи запобігання корупції, криміналізацію корупційних діянь,

міжнародне співробітництво та повернення активів. Стаття 5 Конвенції вимагає від держав-учасниць розробки та реалізації ефективної антикорупційної політики, що включає створення спеціалізованих органів [68]. В Україні це зобов'язання реалізовано через створення НАЗК, НАБУ та ВАКС.

Стаття 9 Конвенції передбачає забезпечення прозорості державних закупівель, що в Україні реалізується через систему ProZorro, запроваджену у 2016 році. Ця система відповідає міжнародним стандартам відкритості та сприяє зменшенню корупційних ризиків у сфері публічних закупівель. Стаття 36 Конвенції вимагає створення незалежних антикорупційних органів, що стало основою для діяльності НАБУ, яке розслідує корупційні злочини високопосадовців. Крім того, стаття 33 Конвенції наголошує на необхідності захисту викривачів корупції, що відображено у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, хоча практична реалізація цього положення залишається обмеженою через недостатні механізми забезпечення безпеки викривачів.

Стаття 20 Конвенції рекомендує криміналізацію незаконного збагачення, що в Україні реалізовано через статтю 368-2 Кримінального кодексу України. Однак у 2020 році рішення Конституційного Суду України визнало цю норму неконституційною, що викликало занепокоєння міжнародних партнерів і призвело до законодавчої кризи. Пізніше норму було відновлено, але цей випадок підкреслив вразливість виконання міжнародних зобов'язань. Імплементация UNCAC в Україні вимагає не лише формального прийняття норм, але й їх ефективного виконання через незалежні інститути та судову систему [69, с. 112].

Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією [70], прийнята у 1999 році та ратифікована Україною у 2006 році, є ще одним ключовим документом, який визначає міжнародні зобов'язання України. Конвенція вимагає криміналізації таких діянь, як хабарництво, відмивання коштів і зловживання владою, що відображено у статтях 368–370 Кримінального кодексу України. Стаття 12 Конвенції передбачає

відповідальність юридичних осіб за корупційні злочини, що частково імplementовано в українському законодавстві через адміністративні санкції, хоча повноцінна кримінальна відповідальність юридичних осіб залишається недостатньо розвиненою.

Конвенція також наголошує на необхідності міжнародного співробітництва у розслідуванні корупційних злочинів і поверненні активів. В Україні ці зобов'язання реалізуються через діяльність АРМА, створеного відповідно до Закону України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII.

Серед європейських держав особливе значення в гарантуванні ефективного функціонування антикорупційного законодавства має GRECO. Ця організація була заснована з метою посилення можливостей держав-членів у протидії корупції шляхом моніторингу дотримання антикорупційних стандартів Ради Європи за допомогою процедур оцінки національного законодавства. GRECO сприяє виявленню прогалин у державній антикорупційній політиці та стимулює країни до впровадження необхідних ефективних реформ на законодавчому, інституційному та практичному рівнях [71, с. 17].

Згідно зі статтями 1 і 2 Статуту GRECO, завданням Організації є підвищення спроможності її учасників у боротьбі з корупцією шляхом застосування динамічного процесу взаємного оцінювання методів протидії та забезпечення однакового застосування їхніх зобов'язань у цій сфері. Для реалізації статутних цілей GRECO здійснює контроль за виконанням Керівних принципів боротьби з корупцією, ухвалених Комітетом міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року, а також відстежує імplementацію міжнародних правових актів, прийнятих у рамках Програми дій проти корупції, відповідно до положень цих документів [72].

Окрім виявлення вад у національних антикорупційних стратегіях, GRECO заохочує держави до впровадження потрібних ефективних змін у законодавстві, інституціях та практиці. Усі учасники Організації залучені до процедур оцінювання та перевірки відповідності. Моніторинг GRECO включає горизонтальне оцінювання (усі країни проходять оцінку в межах раундів), яке

завершується рекомендаціями щодо необхідних реформ на законодавчому, інституційному та практичному рівнях, а також процедуру дотримання, спрямовану на аналіз заходів, вжитих державами для реалізації цих рекомендацій [71, с. 17].

Звіти GRECO, а також стандарти та рекомендації, що в них містяться, не є обов'язковими для держав-членів, зокрема для України, оскільки належать до інструментів м'якого права (soft law). Водночас їх врахування та виконання в антикорупційній політиці є фундаментом для створення сучасного та дієвого антикорупційного законодавства, що становить передумову для подальшої співпраці України з Європейським Союзом та Міжнародним валютним фондом.

Так, перший раунд оцінки України (2000–2002 рр.) стосувався незалежності, спеціалізації та ресурсного забезпечення національних органів, відповідальних за запобігання та протидію корупції. Другий раунд (2003–2006 рр.) був присвячений виявленню, арешту та конфіскації доходів, одержаних корупційним шляхом, запобіганню та виявленню корупції в системі державного управління, а також протидії використанню юридичних осіб (корпорацій тощо) для маскуванню корупційних дій. Третій раунд (розпочатий у січні 2007 р.) охоплював відповідність національного законодавства положенням Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173) та прозорість фінансування політичних партій. Четвертий раунд (розпочатий у січні 2013 р.) фокусувався на запобіганні корупції серед депутатів парламенту, суддів і прокурорів. П'ятий раунд (розпочатий у січні 2019 р.) стосується запобігання корупції та просування доброчесності в центральних органах виконавчої влади та правоохоронних структурах [71, с. 17].

Отже, GRECO самостійно, у межах встановлених раундів моніторингу, визначає ключові напрями вдосконалення антикорупційного законодавства України та розробляє відповідні рекомендації для підвищення його дієвості на основі зібраних даних.

24 березня 2023 року GRECO схвалило Звіт четвертого раунду оцінки України, присвячений запобіганню корупції серед парламентарів, суддів

і прокурорів. У документі організація визнала виконання низки рекомендацій, але зазначила, що 16 із 31 пропозицій залишилися невиконаними або реалізовано частково. Зокрема, GRECO радить Україні завершити розробку кодексу поведінки для депутатів Верховної Ради з урахуванням потенційного конфлікту інтересів, а також установити правила взаємодії парламентарів із лобістами та іншими особами, які намагаються вплинути на законодавчий процес.

Більш критичною виявилася оцінка прогресу України щодо суддів і прокурорів. Організація пропонує переглянути плани скорочення кількості органів, залучених до добору суддів, і чіткіше окреслити функції та повноваження Громадської ради доброчесності. Україна не врахувала пропозицій щодо практичних аспектів відводу суддів, а також можливостей оскарження рішень про відвід або відмову в ньому. Не виконано рекомендацій про періодичне оцінювання роботи суддів за єдиними, заздалегідь визначеними та об'єктивними критеріями. GRECO також закликає точніше прописати в законодавстві дисциплінарні проступки суддів. Стосовно прокурорів організація рекомендує законодавчо запровадити регулярну оцінку їхньої діяльності за участю органів прокурорського самоврядування та на основі попередньо встановлених об'єктивних стандартів, а також систему автоматичного розподілу справ між прокурорами за чіткими, детальними критеріями [73].

22 листопада 2024 року GRECO затвердило Доповнення до другого звіту про відповідність, ухвалене на 98-му пленарному засіданні. У цьому документі проаналізовано кроки України щодо реалізації рекомендацій четвертого раунду оцінки, присвяченого запобіганню корупції серед народних депутатів, суддів і прокурорів.

Організація позитивно відзначила ухвалення Закону України № 3384-IX від 20 вересня 2023 року, який повністю відновив обов'язкове декларування майна та повноваження НАЗК у сфері фінансового контролю; розробку проєкту Етичного кодексу для народних депутатів; прийняття Закону «Про

лобіювання»; завершення добору членів та Вищої кваліфікаційної комісії суддів тощо. Водночас GRECO вказало на невиконання Рекомендації XXVI щодо впровадження автоматизованої системи розподілу справ прокурорам за задалегідь визначеними чіткими критеріями, зокрема спеціалізації. Також не виконано Рекомендацію XXIX про уточнення формулювань дисциплінарних порушень прокурорів, пов'язаних з етичною поведінкою, та розширення переліку стягнень для забезпечення їхньої пропорційності й ефективності.

Більшість рекомендацій виконано частково – триває робота над відповідними законопроектами для їхньої повної імплементації. Загалом GRECO високо оцінило поступ України в антикорупційних реформах, що є важливим кроком до посилення прозорості, верховенства права та наближення до стандартів ЄС [74].

Наступна перевірка виконання рекомендацій GRECO запланована на 2026 рік, що дає Україні час для коригування внутрішньої політики, зокрема щодо Рекомендацій XXVI та XXIX, які стосуються досудового розслідування та прокуратури.

Впровадження рекомендацій, викладених у звітах GRECO для України, є пріоритетним напрямом удосконалення національного антикорупційного законодавства з метою підвищення його результативності. Врахування цих пропозицій сприятиме запобіганню корупційним проявам і демонструватиме інтеграцію міжнародних антикорупційних стандартів у політику України [71, с. 18-19].

У 2024 році Європейська Комісія у своєму звіті про прогрес України на шляху до ЄС відзначила значний прогрес у створенні антикорупційних інститутів, але вказала на необхідність посилення захисту викривачів і завершення судової реформи.

Міжнародно-правові зобов'язання України також включають міжнародне співробітництво у сфері боротьби з корупцією, зокрема щодо повернення активів, одержаних злочинним шляхом. Стаття 51 Конвенції ООН проти корупції наголошує на важливості повернення активів, що є особливо

актуальним для України в контексті розшуку активів, виведених корумпованими високопосадовцями. АРМА відіграє ключову роль у реалізації цього зобов'язання, співпрацюючи з міжнародними організаціями, такими як Європол та Інтерпол. За даними АРМА, у 2024 році було повернено активи на суму понад 500 мільйонів гривень.

Отже, міжнародно-правові зобов'язання України у сфері боротьби з корупцією ґрунтуються на Конвенції ООН проти корупції, Кримінальній конвенції Ради Європи, рекомендаціях GRECO та Угоді про асоціацію з ЄС. Ці документи встановлюють стандарти щодо запобігання корупції, криміналізації корупційних діянь, захисту викривачів і повернення активів. Україна досягла значного прогресу у створенні антикорупційних інститутів і впровадженні прозорих закупівель, але політичний тиск, воєнний стан і низька суспільна довіра створюють виклики. Подальше вдосконалення потребує зміцнення незалежності антикорупційних органів, покращення захисту викривачів і завершення судової реформи, що сприятиме виконанню міжнародних зобов'язань і просуванню України до європейської інтеграції.

ВИСНОВКИ

1. Антикорупційна політика є невід’ємним елементом системи державного управління, спрямованим на формування механізмів запобігання, виявлення та подолання корупційних ризиків у діяльності органів влади. Встановлено, що теоретичні підходи до формування антикорупційної політики ґрунтуються на принципах верховенства права, публічності, підзвітності, ефективності та доброчесності. Сутність антикорупційної політики розглядається як комплекс цілеспрямованих дій держави, що поєднують правові, організаційні та освітньо-виховні заходи, спрямовані на усунення передумов корупції. У результаті дослідження доведено, що антикорупційна політика має спиратися не лише на репресивні методи, а й на системну профілактику, формування антикорупційної культури та підвищення рівня правової свідомості громадян.

Аналіз існуючих теоретичних моделей показав, що антикорупційна політика повинна мати системний характер, спиратися на превентивні заходи, а не лише на каральні механізми. У цьому контексті важливою є методологічна база, що включає інституційний, правовий, соціально-психологічний та управлінський підходи. Визначено, що сучасна антикорупційна політика в Україні потребує подальшого методологічного вдосконалення, орієнтованого на практичні результати, міжвідомчу координацію та формування антикорупційної культури в суспільстві.

2. Порівняльний аналіз моделей протидії корупції в Сінгапурі (Corrupt Practices Investigation Bureau – CPIB), Румунії (Direcția Națională Anticorupție – DNA), Польщі (Centralne Biuro Antykorupcyjne – CBA) та Естонії (Kaitsepolitseiamet – КАРО) свідчить про наявність універсальних детермінант успіху, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Ключовими елементами ефективності є: 1) інституційна незалежність спеціалізованих органів, забезпечена законодавчими гарантіями та міжнародним наглядом

(наприклад, конкурсний добір керівництва СРІВ з участю прем'єр-міністра Сінгапуру та Президента); 2) комплексна цифрова інфраструктура, що включає автоматизований розподіл справ (польська система e-Sąd у США) та використання штучного інтелекту для моніторингу ризиків (естонська платформа X-Road); 3) жорстка система санкцій і превентивних заходів, поєднана з високим рівнем суспільної довіри (Індекс сприйняття корупції Сінгапуру – 83 бали у 2024 році за Transparency International). Для України перспективним є адаптування найкращих практик у сфері цифровізації публічного управління, розвитку системи етичного контролю державних службовців, а також створення єдиної стратегії доброчесності, яка охоплює всі рівні влади. Узагальнено, що запозичення міжнародного досвіду можливе лише за умови його узгодження із національними правовими традиціями та соціальними особливостями.

3. Конституційно-правові основи запобігання та протидії корупції в Україні становлять фундамент усієї антикорупційної системи держави, визначаючи її правову природу, принципи, механізми та межі реалізації. Конституція України, закріплюючи верховенство права, принцип поділу влади, рівність громадян перед законом і обов'язок держави забезпечувати права та свободи людини, формує базові орієнтири антикорупційної політики. Саме на цих засадах ґрунтується створення нормативно-правової, інституційної та процедурної архітектури протидії корупції. Аналіз положень Конституції України та чинного законодавства свідчить, що антикорупційна політика реалізується у контексті конституційних принципів демократичної, правової та соціальної держави. Наявність системи стримувань і противаг між гілками влади, забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, відповідальність посадових осіб за зловживання владою - усе це відображає глибинну конституційну логіку побудови антикорупційного механізму. Конституційно-правові основи запобігання та протидії корупції в Україні є системоутворюючим елементом державної політики у цій сфері. Вони формують правовий фундамент для створення ефективних антикорупційних

інституцій, визначають стандарти прозорості та підзвітності влади, а також забезпечують взаємозв'язок між національним і міжнародним правовим простором у боротьбі з корупцією.

4. Законодавче забезпечення антикорупційної діяльності в Україні формує цілісну систему правових норм, спрямованих на забезпечення прозорості, доброчесності публічного управління та зміцнення принципу верховенства права. Її нормативну основу становлять ключові закони — «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII та низка інших актів, які регламентують діяльність спеціалізованих органів і визначають механізми запобігання, виявлення та притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення. Ця система законодавства охоплює превентивні, репресивні та інституційні складові, що частково гармонізовані з правом Європейського Союзу (*acquis communautaire*), зокрема з Директивою 2019/1937 та Регламентом (ЄС) 2018/1725, а також відповідають міжнародним стандартам, закріпленим у Конвенції ООН проти корупції та Конвенціях Ради Європи. Водночас існуюче правове поле не позбавлене проблем: зберігаються колізії повноважень між окремими антикорупційними органами (зокрема НАБУ та ДБР), прогалини у правовому регулюванні цифрової корупції та кіберзлочинності, а також недостатня деталізація санкцій, що знижує ефективність реалізації принципу невідворотності покарання. У зв'язку з цим законодавча база, попри її обсяг та інституційну розвиненість, потребує подальшого оновлення й узгодження, з урахуванням сучасних викликів і рекомендацій GRECO (зокрема XXVI та XXIX), що є необхідною умовою підвищення ефективності антикорупційної політики та досягнення європейських стандартів доброчесного врядування.

5. Інституційне забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні, представлене НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС, ДБР та АРМА, формує унікальну для пострадянського простору розгалужену систему, закріплену

Законом України «Про запобігання корупції» № 1700-VII та спеціальними актами, що забезпечує превентивний, розслідувальний і судовий контроль. Водночас ефективність їхньої діяльності обмежується низкою чинників - нормативними колізіями, браком належної координації між органами, політичним тиском і дефіцитом кадрових ресурсів. Незважаючи на ці проблеми, інституційна архітектура антикорупційної системи в Україні відповідає європейським стандартам good governance і демонструє поступову стабілізацію механізмів взаємодії між суб'єктами антикорупційної політики, що є необхідною передумовою підвищення її результативності та подальшої інтеграції України до антикорупційного простору Європейського Союзу.

6. Аналіз ефективності реалізації державної антикорупційної політики в сучасних умовах свідчить про наявність певних позитивних тенденцій у зміцненні інституційної спроможності антикорупційних органів і підвищенні рівня прозорості державного управління, проте комплексна результативність залишається обмеженою через низку системних чинників. Попри створення ефективної нормативної та інституційної бази (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС), а також поступове впровадження цифрових інструментів контролю (е-декларування, відкриті реєстри, система ProZorro), спостерігається низький рівень практичної реалізації антикорупційних рішень, недостатня координація між органами влади, а також політичний вплив на процеси правозастосування. За даними Transparency International, Індекс сприйняття корупції України залишається на рівні, що не відповідає очікуванням суспільства та європейським стандартам, що свідчить про гальмування реформ на етапі імплементації. Водночас позитивним є поступове підвищення громадського контролю, розвиток культури доброчесності та посилення міжнародного моніторингу. Таким чином, державна антикорупційна політика України є стратегічно обґрунтованою, проте потребує більшої узгодженості дій між інституціями, підвищення невідворотності покарання та забезпечення реальної незалежності антикорупційних органів як ключових умов досягнення її ефективності.

7. Перспективи удосконалення організаційно-правових засад антикорупційної політики України в контексті європейської інтеграції визначаються необхідністю глибокої гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* Європейського Союзу та імплементації рекомендацій міжнародних інституцій, зокрема GRECO, OECD та Європейської комісії. Подальший розвиток антикорупційної системи потребує посилення інституційної автономії НАБУ, НАЗК, САП і ВАКС, а також створення ефективного механізму міжвідомчої координації для запобігання дублюванню повноважень і конфліктів компетенцій. Важливим є впровадження комплексної системи цифрового моніторингу доброчесності публічних службовців, посилення захисту викривачів корупції та розширення участі громадянського суспільства в оцінюванні ефективності антикорупційних заходів. У сфері правового регулювання доцільним є перегляд підходів до відповідальності юридичних осіб, вдосконалення процедур фінансового контролю й прозорості політичного фінансування. Водночас європейський вектор вимагає переходу від декларативної до практично орієнтованої антикорупційної моделі, заснованої на принципах верховенства права, невідворотності покарання та нульової толерантності до корупції. Таким чином, стратегічна перспектива полягає у формуванні інтегрованої, стійкої та незалежної антикорупційної системи, що відповідатиме стандартам ЄС і забезпечуватиме довіру громадян до влади як ключову умову європейського поступу України.

8. Міжнародно-правові зобов'язання України у сфері боротьби з корупцією становлять фундаментальний елемент її антикорупційної політики та інтеграційної стратегії, що визначає напрям реформ у правовій та інституційній площині. Україна є стороною ключових міжнародних договорів - Конвенції ООН проти корупції 2003 року, Кримінальної та Цивільної конвенцій Ради Європи про боротьбу з корупцією, а також членом GRECO, що передбачає виконання комплексних зобов'язань із гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами доброчесності, прозорості та підзвітності. Ці зобов'язання зумовлюють формування

інституційної спроможності держави забезпечувати превенцію, розслідування та притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до принципів верховенства права та належного врядування. Водночас процес імплементації міжнародних норм виявляє проблеми адаптації - зокрема, недостатню координацію між національними органами, повільну реалізацію рекомендацій GRECO та необхідність глибшої інтеграції європейських стандартів у сфері захисту викривачів і прозорості фінансування політичних партій. Міжнародні стандарти є потужним каталізатором антикорупційних трансформацій, але їх повна реалізація до 2026 року є критичною умовою просування європейської інтеграції, відновлення довіри та забезпечення національної безпеки в умовах гібридних загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кушнеров Ю. П. Основні підходи до визначення антикорупційної політики. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. № 10. 2023. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-10-02-20/2023-10-02-20> (дата звернення: 25.10.2025).
2. Мельник М. Фактори корупції в Україні. *Право України*. № 5. 2002. С. 11-12
3. Дем'янчук В.А. Сучасні методологічні підходи до визначення поняття та юридичного змісту антикорупційної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. №6. 2016. С. 88-91.
4. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України. 2012. 508 с.
5. Скулиш Є. Антикорупційна політика держави та її вплив на розвиток суспільства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. №2. 2011. С. 22-28.
6. Заброда Д.Г. Поняття державної антикорупційної політики. *Право і безпека*. №2 (44). 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_24 (дата звернення: 25.10.2025).
7. Фесенко Т. Принципи формування та реалізації державної антикорупційної політики України. *Адміністративне право і процес*. 2020. С. 180–184.
8. Калугіна І.О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778/251046>. (дата звернення: 25.10.2025).
9. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.; В. В. Василевич, Т. Е.

- Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін.; за ред. проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ: Видавництво Ліра-К. 2016. 524 с.
10. Боголепова А. В. Сутність, основні принципи, форми та функції антикорупційної політики держави. *Державне будівництво*. 2024. № 1 (35). С. 335–343.
  11. Антонова С. Є., Мартинюк Г. Ф., Шинкарук А. Л., Бондар А. В. Дослідження сприйняття корупції в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2606> (дата звернення: 25.10.2025).
  12. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
  13. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
  14. Наумчук К. М. Державна антикорупційна політика України. *Економіка, управління та адміністрування*. № 2(104). 2023. С. 156–162.
  15. Славицька А. Щодо сутності та змістовного наповнення терміну «антикорупційна політика». *Юридичний вісник*. 2022. №5. С. 73-78.
  16. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
  17. Ткаченко А.В. Сприйняття корупції в країнах Європи як індикатор ефективності антикорупційної політики. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 4 (110). С. 178-194.
  18. Мельник О. Ефективність діяльності антикорупційних органів в Україні. *Юридичний вісник*. №4. 2020. С. 78–85.

19. Ткаченко А.В. Оцінка індексу сприйняття корупції в країнах Південної Європи. *Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Житомир, 12-13 грудня 2024 року. Житомир: Житомирська політехніка. 2024. 775 с. С. 772-774.*
20. Калугіна І.О. Антикорупційна правова політика: природа і зміст. *Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 4. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/253778/251046> (дата звернення: 25.10.2025).*
21. Котуков О. А., Солових В. П. Теоретичні аспекти формування антикорупційної політики в ракурсі державного управління (за досвідом країн, що розвиваються). *Державне будівництво. 2022. № 2 (32). С. 77–91.*
22. Ємельянов В. Державні фінансові системи зарубіжних країн: інституційні особливості = Public financial of foreign countries: institutional features. *Публічне управління та регіональний розвиток = Public Administration and Regional Development: наук. журн. 2024. № 24. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2426> (дата звернення: 25.10.2025).*
23. Швидкий Я. Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. № 1(7). 2020. С. 219-227.*
24. Буга Г. С. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції. *Правова позиція. № 1 (38). 2023. С. 149-152.*
25. Кікалішвілі М. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики та його застосування в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2019. № 6. С.151–154.*
26. Шатрава, С. О. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції в країнах Азії та перспективи його використання в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 1. С. 348-353.*

27. Ярмакі Х. П., Ярмакі В. Х. Деякі аспекти міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції. *Південноукраїнський правничий часопис*. №1. 2024. С. 64-69.
28. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к / 96- ВР. Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. 1996 р., № 30, стаття 141.
29. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. / [Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.]; [Вид. 2-е, доп.] Львів: СПОЛОМ. 2021. 616 с.
30. Серьогін С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. №2(42). 2010. С. 130-132
31. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), І.М. Балакарева, І.В. Бойко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2020. 392 с.
32. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142-164.
33. Гладкий В. В. Конституційний антикорупційний правовий режим. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Другі юридичні читання: матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 26 квіт. 2019р.)*; за заг. ред. Л.О. Корчової, І.А. Дришлюка. Одеса: Вид-во «Фенікс». 2019. С. 9 – 15.
34. Ковалів М. В., Райда Г. Я., Ракуболчук С. Б. Конституційно-правові механізми протидії корупції в органах публічної влади. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 8 квітня 2016 року)*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2016. 240 с. С. 109-113.

35. Добрянська Н. Удосконалення нормативно-правового регулювання антикорупційної політики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2025. №2. С. 86-94.
36. Гришук М. Правове забезпечення антикорупційної діяльності: загальнотеоретичний аспект. *Наукові записки. Серія: Право*. (8, спец-випуск). 2020. С. 106–114.
37. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України № 198-IX 17 жовтня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#n6> (дата звернення: 25.10.2025).
38. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001 р., № 25, стаття 131.
39. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України N2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n93> (дата звернення: 25.10.2025).
40. Гавриленко А.С. Національна антикорупційна політика в Україні: особливості формування публічно-управлінського механізму. *Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*. № 1. 2025. URL: <https://orcid.org/0009-0007-8527-165X> (дата звернення: 25.10.2025).
41. Ключник А. В., Гусенко А. А. Правове регулювання запобігання корупції в органах державної влади. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 182-189.
42. Паутов В. О. Нормативно-правовий аспект протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України. *Держава і регіони. Серія: Державне управління*. № 4(68). 2019. С. 171–175.
43. Мосейчук С. Інституційне забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. Випуск 2. 2024. С. 40-44.
44. Гвоздецький В. Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні: монографія. Київ: МП Леся. 2018. 592 с.

45. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 118. *Офіційний вісник України*. 2015. № 24. Ст. 664.
46. Маслова Я. Адміністративно-правове регулювання трансформації Національного агентства з питань запобігання корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Я. Маслова; Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 2022. 458 с.
47. Про Національне антикорупційне бюро: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
48. Тертишник В. М., Сачко О. В. Доктринальні аспекти діяльності Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та Бюро економічної безпеки. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2024. С. 108-116.
49. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
50. Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: затв. Наказом Генерального прокурора від 5 березня 2020 р. № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text> (дата звернення: 25.10.2025)
51. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
52. АРМА. Звіт про діяльність за 2024 рік. URL: <https://arma.gov.ua/zvit-pro-robuty> (дата звернення: 25.10.2025).
53. Біленко В.А. Шляхи удосконалення антикорупційного законодавства в Україні в умовах війни. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 241-245.
54. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова КМУ від 4 березня 2023 р. № 220. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.10.2025).
55. Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index 2024. Transparency International Ukraine.
URL: https://www.transparency.org/en/gcb?gad_source=1&gad_campaignid=15272034946&gbraid=0AAAAADud0D9x5yxWjBK5CusPcAZ39fpEa&gclid=Cj0KCQjwmYzIBhC6ARIsAHA3IkSsL0dCqjPYsbPcGU0KgVv9rn03jR1-yktnDU8prVTjH_o7k5nT1NIaAjxREALw_wcB (дата звернення: 25.10.2025).
56. НАБУ. Звіт про діяльність за друге півріччя 2024 року. URL: <https://nabu.gov.ua/activity/reports/druge-pivrichchia-2024-roku/> (дата звернення: 25.10.2025).
57. ВАКС. Статистичний звіт за 2024 року. URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/gromadyanam/reports/> (дата звернення: 25.10.2025).
58. НАЗК. Звіт про результати роботи за 2024 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/rezultaty-roboty-nazk-za-2024-rik-formuvannya-dobrochesnosti-politychnyh-finansiv/> (дата звернення: 25.10.2025).
59. ProZorro. Звіт про діяльність за 2024 рік. URL: <https://prozorro.sale/news/2025/02/14/richnij-zvit-prozorroprodazhi-2024-velika-privatiz/> (дата звернення: 25.10.2025).
60. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025р.).
URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r> (дата звернення: 25.10.2025).
61. GRECO. (2025). Fifth Evaluation Round: Interim Compliance Report.
URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-5-new> (дата звернення: 25.10.2025).

62. Калугіна І.О. Проблеми вдосконалення антикорупційної політики в Україні у контексті сучасних викликів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 85: частина 1. 2024. С. 71-75.
63. Чорна С.В. Вдосконалення антикорупційної політики в Україні в сучасних умовах.
URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/11683/1/Vdoskonalennia_a.pdf
(дата звернення: 25.10.2025).
64. Сметаніна М.В., Мельник Д.С. Політика протидії корупції – шляхи вдосконалення та сучасний стан. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 347–351. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/64.pdf> (дата звернення: 25.10.2025).
65. Глущенко Н.В. Антикорупційна політика України: виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 88: частина 2. 2025. С. 349-354.
66. Волохов О.С. Міжнародні стандарти у сфері боротьби з корупцією та їх вплив на ефективність національного законодавства. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 34-40.
67. Бундз Р. Міжнародне співробітництво України у сфері запобігання та протидії корупції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». С. 317-323.
68. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 25.10.2025)
69. Славицька А.К. Основні міжнародно-правові передумови забезпечення антикорупційної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2022. С. 112-113.
70. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 25.10.2025).

71. Волохов О.С. Вплив групи держав проти корупції (греко) на формування ефективного антикорупційного законодавства в Україні. Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 17 травня 2024 р.). Київ. 2024. С. 16–19.
72. Статут Групи держав з боротьби з корупцією (GRECO) від 5 травня 1998 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_144 (дата звернення: 25.10.2025).
73. Addendum To The Second Compliance Report. Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors Ukraine. URL: <https://rm.coe.int/grecorc4-2024-15-final-eng-add-to-the-2nd-compliance-report-ukraine-pu/1680b45887> (дата звернення: 25.10.2025).
74. Interim Compliance Report Ukraine Adopted by GRECO at its 93rd Plenary Meeting (Strasbourg, 20–24 March 2023). URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680aaa790>. (дата звернення: 25.10.2025).